

IZVEŠTAJ O
SPROVOĐENJU
LOKALNIH
POLITIKA KOJE
SE ODOSE
NA POLOŽAJ
POVRATNIKA
PO OSNOVU
SPORAZUMA O
READMISIJI U
VOJVODINI
2018. GODINE

Ekumenska
Humanitarna
Organizacija

IZVEŠTAJ O SPROVOĐENJU
LOKALNIH POLITIKA KOJE
SE ODNOSE NA POLOŽAJ
POVRATNIKA PO OSNOVU
SPORAZUMA O READMISIJI U
VOJVODINI 2018.GODINE

Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost autora
i ne odražava nužno stavove Ekumenske humanitarne
organizacije kao i organizacija HEKS EPER i SDC.

Novi Sad, 2018.

SADRŽAJ

Uvodne napomene.....	4
Sažetak izveštaja.....	5
Metodologija istraživanja	7
Analiza rezultata prikupljenih istraživanjem.....	9
Opšti podaci prikupljeni istraživanjem.....	9
Registrowanje i prikupljanje ličnih podataka povratnika po osnovu Sporazuma o readmisiji.....	11
Kapaciteti za integraciju i sprovođenje lokalnih politika usmerenih na ostvarivanje prava povratnika po osnovu Sporazuma o readmisiji.....	13
Saveći za migracije u jedinicama lokalne samouprave u Vojvodini, njihova nadležnost i sastav.....	13
Budžetska sredstva za sprovođenje lokalnih politika usmerenih na ostvarivanje prava povratnika po osnovu Sporazuma o readmisiji.....	17
Besplatna pravna pomoć za povratnike po osnovu Sporazuma o readmisiji.....	19
Ključne oblasti u kojima je neophodna dodatna podrška povratnicima po osnovu Sporazuma o readmisiji.....	21
Prioritetne grupe u okviru Lokalnih akcionih planova.....	22
Prioritetne oblasti za unapređenje položaja povratnika po osnovu Sporazuma o readmisiji.....	23
Ostvarivanje prava na lična dokumenta za povratnike po osnovu Sporazuma o readmisiji.....	24
Ostvarivanje prava na adekvatno stanovanje za povratnike po osnovu Sporazuma o readmisiji.....	25
Zaključak i preporuke.....	28
Efikasna pomoć zahteva mrežu ljudi i institucija	30
Subotica - mesto gde ljudi dolaze i ostaju	32
Zrenjanin - samo ušuškani grabe život	36
Kikinda - lokalna samouprava s povezom na očima	40
Žitište - nemaština tera u beli svet	44

UVOD

Ekumenska humanitarna organizacija (EHO), kao nevladino i neprofitno udruženje građana, već 25 godina radi na širokom spektru različitih tema koje se tiču izgradnje građanskog društva u Srbiji kroz projekte na smanjenju siromaštva, jačanju ljudskih prava i međucrkvene saradnje.

U tom kontekstu pitanje reintegracije povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji ima posebno mesto – kao višestrano pitanje koje dotiče najugroženiji deo stanovništva Srbije.

Širi okvir za rad na migracijama daju Nacionalna strategija za rešavanje izbeglih i interno raseljenih lica, Strategija za smanjenje siromaštva u Srbiji, Strategija za socijalno uključivanje Roma u Republici Srbiji, kao i brojni drugi strateški dokumenti i njihovi akcioni planovi za implementaciju koji se odnose na ovakvu temu sa širokim obuhvatom značaja i posledica.

Projekat koji je EHO sprovodio u periodu 2016.-2018. godine „Poboljšanje uslova života Roma i drugih ranjivih grupa, prevencija iregularnih migracija i reintegracija povratnika u Srbiju“ sastojao se iz tri projektne komponente – migracije, stanovanje i obrazovanje, i svojom sveobuhvatnošću se direktno obratio potrebama ljudi kojima je pomoć najnužnija.

Brojne strategije i akcioni planovi koje lokalne samouprave razvijaju i sprovode direktno utiču na živote svih građana na njihovoj teritoriji i zato ih smatramo ključnim u implementaciji naših projekata.

Tako dolazimo do lokalnih akcionih planova (LAP), koji su izraz težnji lokalne samouprave da se određena pitanja reše definisanim merama i alokacijom raspoloživih resursa radi poboljšanja uslova života stanovništva ili njegovog dela.

Imajući u vidu važnost LAP-ova, jedna od aktivnosti projekta „Poboljšanje uslova života Roma i drugih ranjivih grupa, prevencija iregularnih migracija i reintegracija povratnika u Srbiju“ bila je i analiza postojećih lokalnih akcionih planova koji se tiču povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji na teritoriji Vojvodine. Rezultati te analize nalaze se pred Vama.

Analizom je obuhvaćeno 45 lokalnih samouprava sa teritorije AP Vojvodine, a navedeni su i ilustrativni, konkretni primeri i ljudske priče koje odslikavaju situacije sa kojima se sreću povratnici po osnovu sporazuma o readmisiji.

Nadamo se da će ovakav dokument biti ohrabrenje državnim institucijama na nacionalnom, pokrajinskom i lokalnom nivou za dalji rad u oblasti podrške procesu reintegracije povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji, kao i da će dokument biti koristan u razmeni iskustava sa lokala u različitim sredinama - a najveći pozitivan efekat očekujemo kod naših sugrađana koji će moći da osele poboljšanje uslova života zahvaljujući implementaciji poboljšanih lokalnih akcionih planova.

EHO duguje veliku zahvalnost svom partneru konzorcijumu, švajcarskoj fondaciji HEKS-EPER, kao i drugim organizacijama koje su nas podržale – Švajcarski državni sekretarijat za migracije (SEM), Švajcarska agencija za razvoj i saradnju (SDC) i svakako brojne lokalne samouprave u Vojvodini koje su nam izašle u susret.

Robert Bu,
koordinator projekta
/ izvršni direktor EHO

IZVEŠTAJ O LOKALNIM AKCIONIM PLANOVIMA ZA MIGRACIJE NA TERITORIJI VOJVODINE

SAŽETAK IZVEŠTAJA

Izveštaj pred Vama rezultat je istraživanja o lokalnim politikama vezanim za povratnike po osnovu sporazuma o readmisiji u Vojvodini koji je sprovedla Ekumenska humanitarna organizacija. Prikupljeni podaci prikazuju trenutno stanje u pogledu postojanja kapaciteta jedinica lokalne samouprave za rešavanje problema sa kojima se suočavaju povratnici po osnovu sporazuma o readmisiji. Podaci prikupljeni istraživanjem pokazuju zabrinjavajući trend smanjenja broja lokalnih samouprava koje su donele Lokalne akcione planove (dalje: LAP) za povratnike po osnovu sporazuma o readmisiji. Nasuprot podacima iz 2015. godine, kada 13 opština i gradova u Vojvodini nije imalo usvojene LAP-ove, sada ove planove nemaju čak 24 jedinice lokalne samouprave.

Kao i do sada, prikupljanje podataka o položaju readmisanata i specifičnim problemima sa kojima se suočavaju, nije adekvatno rešeno. Podaci o registrovanim povratnicima po osnovu sporazuma o readmisiji svode se na statističku grešku, dok nemogućnost prikupljanja desegregisanih podataka onemogućavaju efikasno i održivo praćenje stanja u ovoj oblasti.

Istraživanje je potvrdilo da su ovi Saveti za migracije relativno ograničenih kapaciteta u pogledu praćenja i koordinacije sprovođenja mera i aktivnosti koje se odnose na ostvarivanje prava različitih grupa, među kojima su povratnici po osnovu sporazuma o readmisiji samo jedna od nabrojanih grupacija. Saveti se po pravilu retko sastaju, a u svoj rad u malom broju slučajeva uključuju i druge nosioce različitih aktivnosti – od organa javne uprave koji se na lokalnom nivou bave pitanjima od značaja za integraciju readmisanata, do organizacija civilnog društva koje pružaju pomoć i zastupaju interese posebno ranjivih grupa. Ograničenim kapacitetima ovih tela, kao uostalom i samih lokalnih samouprava, svakako doprinosi i činjenica da su budžetska sredstva za rešavanje potreba povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji izuzetno ograničena i da samo mali broj opština i gradova ima opredeljena sredstva za ovu namenu. U onim slučajevima u kojima su opredeljena budžetska sredstva za ovu namenu, ona su po pravilu izuzetno ograničena.

Besplatna pravna pomoć, koja je još jedan od preduslova za unapređenje integracije povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji ne postoji u 17 opština i gradova u Vojvodini, dok u jednom broju onih jedinica lokalne samouprave koje su uspostavile službe besplatne pravne pomoći, ona zavisi od kapaciteta drugih aktera – udruženja građana, Advokatske komore Vojvodine ili specifičnih projekata.

Od pet prioriteta oblasti na koje ukazuje nacionalna strategija doneta sa ciljem unapređenja integracije povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji: pristup ličnim dokumentima, socijalna zaštita, zdravstvena zaštita, obrazovanje i stanovanje, analizirani lokalni akcioni planovi uglavnom propuštaju da se bave drugim pitanjima osim onih koja se odnose na stambenu podršku i ekonomsko osnaživanje povratnika.

Činjenica da se mere i aktivnosti za socijalno uključivanje povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji najčešće predviđaju za izbeglice, interno raseljena lica i povratnike po osnovu sporazuma o readmisiji, onemogućava efikasno praćenje njihovog sprovođenja i analizu učesća povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji u primeni ovih mera. Pored toga, neke od predviđenih mera u praksi su se do sada pokazale neadekvatnim za pružanje podrške za socijalno uključivanje lica koja dolaze iz najranjivijih grupa. Usled toga, neophodno je sprovesti detaljnu analizu efekata primene lokalnih akcionih planova, sa posebnim osvrtom na najranjivije povratnike po osnovu sporazuma o readmisiji, uspostaviti jasne sisteme prikupljanja podataka o broju i specifičnim potrebama povratnika, unaprediti planiranje u ovoj oblasti i istovremeno podizati tehničke, finansijske i druge kapacitete jedinica lokalne samouprave za integraciju povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji.

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Izveštaj o lokalnim politikama vezanim za povratnike¹ po osnovu sporazuma o readmisiji rezultat je istraživanja koje je sprovedeno tokom 2018. godine.

Ovaj izveštaj je nastavak prethodno sprovedenog istraživanja iz 2015. godine² i ima za cilj da napravi pregled institucionalnog okvira za rešavanje problema povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji u Vojvodini i unapređenjem njihovih prava, kao i kapacitetima lokalnih samouprava da se bave ovim pitanjem.

Slično kao i 2015. godine, rezultati ovog istraživanja zasnovani su na podacima prikupljenim na osnovu Zakona o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja, praksi i iskustvima Ekumenske humanitarne organizacije u bavljenju unapređivanjem prava povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji u pojedinim opštinama i gradovima u Vojvodini i analizom postojećeg pravnog i strateškog okvira koji se primenjuje u ovoj oblasti i njihovim promenama u periodu od 2015. do 2018. godine.

¹ Svi izrazi upotrebljeni u ovom izveštaju izraženi u gramatičkom muškom rodu, podrazumevaju prirodni muški i ženski rod lica na koja se odnose.

² Ekumenska humanitarna organizacija, Izveštaj o sprovođenju javnih politika prema povratnicima po osnovu sporazuma o readmisiji u Vojvodini, Novi Sad, 2015, dostupno na: <http://www.ehons.org/images/publikacije/izvestaji/izvestaj_o_sprovođenju_javnih_politika.pdf>

ANALIZA REZULTATA PRIKUPLJENIH ISTRAŽIVANJEM

OPŠTI PODACI PRIKUPLJENI ISTRAŽIVANJEM

Pitanja prikupljena podnošenjem zahteva za pristup informacijama od javnog značaja³ odnosila su se na broj registrovanih povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji, postojanje Lokalnog akcionog plana koji se odnosi na prava i položaj povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji, opredeljenim budžetskim sredstvima za sprovođenje LAP i unapređenje prava povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji, osnivanjem i sastavom Saveta za migracije, sastavom ovog tela i brojem sastanaka koji su održani u 2017. godini.

Na kraju, imajući u vidu da će tokom 2018. godine biti usvojen Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći, kao i da je pitanje pristupa besplatnoj pravnoj pomoći jedan od značajnijih preduslova za unapređenje prava povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji i njihove lokalne integracije nakon povratka, određeni broj pitanja odnosio se i na postojanje službe besplatne pravne pomoći, njene kapacitete i ukupan broj korisnika kojima je pružena besplatna pravna pomoć. Ovo pitanje od značaja je i usled toga što je prema čl. 67. stav 2 Ustava Republike Srbije⁴ pravna pomoć obaveza jedinice lokalne samouprave, pa je prikupljanjem podataka o postojanju službe besplatne pravne pomoći i njenih kapaciteta od značaja i za razumevanje toga na koji način lokalne samouprave sprovode svoje ustavne obaveze.

³ Model zahteva za pristup informacijama od javnog značaja dostupan je u Aneksu ovog izveštaja.

⁴ „Službeni glasnik RS“ br. 98/2006

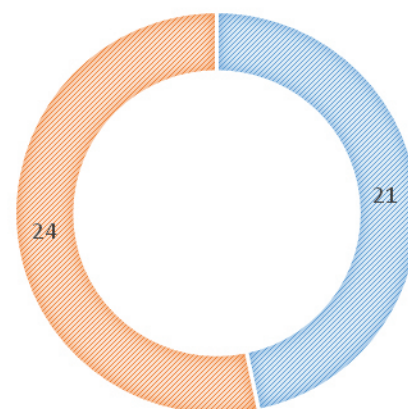
Ekumenska humanitarna organizacija sprovedila je istraživanje o lokalnim politikama vezanim za povratnike po osnovu sporazuma o readmisiji u periodu od juna do avgusta 2018. godine.

U tom periodu, podneti su zahtevi za pristup informacijama od javnog značaja svim gradovima i opštima u Vojvodini – ukupno njih 45. Odgovori na zahteve dobijeni su od svih jedinica lokalne samouprave kojima smo se obratili, dok je samo u nekoliko slučajeva dobijen nepotpun ili nejasan odgovor na pojedina pitanja iz zahteva. Po pravilu ovi nepotpuni odgovori dobijani su na pitanja koja se odnose na budžetska sredstva opredeljena za sprovođenje LAP-ova i na broj pruženih usluga besplatne pravne pomoći u službama osnovanim pri jedinicama lokalne samouprave.

Upoređujući podatke dobijene istraživanjem iz 2018. godine sa onima iz 2015. godine, čini se kao da je pitanje ostvarivanja prava povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji manje u fokusu lokalnih vlasti nego što je to bio slučaj ranije. Čak 24 jedinice lokalne samouprave nemaju Lokalne akcione planove za koordinaciju mera i aktivnosti organa uprave u oblasti migracija, a koji imaju i posebne mere predviđene za povratnike po osnovu sporazuma o readmisiji. Nasuprot tome, u 2015. godini, ovaj broj je bio znatno niži – samo 13 jedinica lokalne samouprave nije imalo usvojene LAP-ove koji se odnose i na povratnike po osnovu sporazuma o readmisiji. Lokalni akcioni planovi donose se za različite kategorije – pre svega izbeglice i interno raseljena lica, dok se posebni odeljci odnose i na specifičnosti sa kojima se suočavaju povratnici po osnovu sporazuma o readmisiji.

LOKALNI AKCIONI PLANOVI

■ Usvojen LAP za povratnike ■ Nema usvojen LAP za povratnike

Prikupljanje podataka i njihova desegregacija na različite kategorije stanovništva (primera radi, po osnovu pola, nacionalne pripadnosti, odnosa urbano/ruralno stanovništvo, stepenu obrazovanja, dohotku i slično) od ključnog je značaja za adekvatno planiranje mera i politika koje će se doneti kako bi se rešavala pitanja koja se pretežno javljaju u pogledu ostvarivanja prava onih kategorija stanovništva koje su u većem riziku od povreda svojih garantovanih prava ili onih koji dolaze iz tradicionalno diskriminiranih ili isključenih grupa. Desegregisani podaci na detaljnijem nivou od nacionalnog, ključni su za razumevanje uzroka nejednakosti.⁵ U tom smislu, uvođenje sistema za adekvatno prikupljanje podataka sasvim izvesno bi dovelo i do adekvatnijeg planiranja mera i aktivnosti za unapređenje položaja povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji. Na pitanja desegregacije, prikupljanja podataka i uspostavljanja indikatora za praćenje ostvarivanja ekonomskih i socijalnih prava (koja su po pravilu od posebnog značaja za rešavanje problema sa kojima se suočavaju povratnici po osnovu sporazuma o readmisiji) Republici Srbiji ukazano je i u poslednjem ciklusu periodičnog izveštavanja o primeni Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima. Tako je, upravo prepoznajući značaj adekvatno prikupljenih i relevantnih podataka, Komitet za ekonomska, socijalna i kulturna prava, preporučio Republici Srbiji da uspostavi sistem za prikupljanje podataka zasnovan na ključnim faktorima od značaja za ostvarivanje ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava, kao i da sprovodi redovne i sistematske procene u odnosu na jasan set indikatora koji se koriste za merenje ostvarivanja ovih prava.⁶

⁵ United Nations, Office of the High Commissioner for Human Rights, A Human Rights-based Approach to Data, Leaving no one behind in the 2030 Agenda for Sustainable Development, p. 7, 2018, dostupno na: <<https://www.ohchr.org/Documents/Issues/HRIndicators/GuidanceNoteonApproachtoData.pdf>>

⁶ Ujedinjene nacije, Komitet za ekonomska, socijalna i kulturna prava, Zaključna razmatranja o drugom periodičnom izveštaju Srbije, paragraf 7, 2014, UN Doc. E/C.12/SRB/CO/2, dostupno na: <<http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=4slQ6QSmIBEDzFEovLCUW54MWm13CZ4%2bVqIQ1kU7YRw1%2bWWofd2tBOLmHCPVP18p98WsDiiW2OUQ17gvnJpVVpoFywjLvYmxKtrPdaw9Jwf3ceQg2CIUHGzVbrdD%2fa>>

REGISTROVANJE I PRIKUPLJANJE LIČNIH PODATAKA POVRATNIKA PO OSNOVU SPORAZUMA O READMISIJI

Nažalost, podaci dobijeni istraživanjem su pokazali da prikupljanje podataka i relevantnih statistika o broju, strukturi i drugim aspektima koji su od značaja za razumevanje problema sa kojima se suočavaju povratnici po osnovu sporazuma o readmisiji, ni do 2018. godine nije rešeno na adekvatan način.

Podaci se prikupljaju tako da se u odgovorima jedinica lokalne samouprave navode samo ona lica koja su zvanično registrovana kao povratnici. Podaci pokazuju da u 45 jedinica lokalne samouprave, koje prema poslednjem popisu stanovništva iz 2011. godine imaju 1,929.803 stanovnika, postoji samo 1506 registrovanih povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji⁷, odnosno 0,08% od ukupnog broja lica koja žive u ovim opštinama i gradovima u Vojvodini. Sasvim je razumno pretpostaviti da je ovaj broj daleko veći i da je usled toga nemoguće planirati adekvatne i efikasne mere za unapređenje položaja povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji.

Sa druge strane, na centralnom nivou, čini se da će se pitanje prikupljanja podataka o povratnicima po osnovu sporazuma o readmisiji, makar onih koji su takozvani *lažni tražiocil azila*, rešiti na taj način da će njihova prava biti dodatno ugrožena. Naime, predloženim izmenama i dopunama Zakona o socijalnoj zaštiti koji je tokom leta 2018. godine predstavljen na javnoj raspravi predviđeno je da centri za socijalni rad imaju ovlašćenje da prikupljaju podatke o boravku pojedinaca i članova njihovih porodica u inostranstvu u periodu dužem od 15 dana.⁸

BROJ REGISTROVANIH POVRATNIKA PO OSNOVU SPORAZUMA O READMISIJI

1929803
Ukupna populacija

1506
Broj registrovanih povratnika

=0,08 %

⁷ Broj od 1506 dobijen je sabiranjem tačnih podataka dobijenih od jedinica lokalne samouprave i podataka koji su zasnovani na broju porodica koje su pojedine jedinice lokalne samouprave dostavile. Procena u ovim slučajevima bazirana je na četvoročlanoj porodici.

⁸ Član 41. Nacrta zakona o izmenama i dopunama Zakona o socijalnoj zaštiti.

Prema važećim propisima o boravku domaćih državljana u inostranstvu u periodu dužem od 15, a kraćem od 90 dana, ne vode se nikakve službene evidencije. Tek u slučaju da državljanin Republike Srbije namerava da boravi u inostranstvu duže od 90 dana, dužan je da to prijavi Ministarstvu unutrašnjih poslova. O ovom podatku se vodi službena evidencija. Nasuprot tome, predviđeno evidentiranje kretanja građana van Republike Srbije u periodu dužem od 15 dana, a koje bi trebalo da vode nadležni centri za socijalni rad sasvim sigurno će otvoriti prostor kako za netransparentnu razmenu podataka i njihovu nedozvoljenu obradu, tako i za potencijalno ograničavanje prava građana koji ostvaruju pravo na socijalnu zaštitu u konkretnom slučaju.

KAPACITETI ZA INTEGRACIJU I SPROVOĐENJE LOKALNIH POLITIKA USMERENIH NA OSTVARIVANJE PRAVA POVRATNIKA PO OSNOVU SPORAZUMA O READMISIJI

Pored podataka prikupljenih u neposrednom radu Ekumenske humanitarne organizacije sa povratnicima po osnovu sporazuma o readmisiji, ključni zadatak ovog istraživanja je dobijanje uvida u kapacitete jedinica lokalne samouprave za sprovođenje lokalnih politika usmerenih na ostvarivanje prava povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji.

SAVETI ZA MIGRACIJE U JEDINICAMA LOKALNE SAMOUPRAVE U VOJVODINI, NJIHOVA NADLEŽNOST I SASTAV

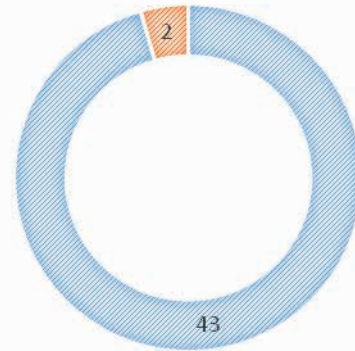
Nasuprot velikom broju lokalnih samouprava koje nemaju usvojene Lokalne akcione planove koji se odnose na readmisante, samo dve opštine su u svojim odgovorima navele da nemaju uspostavljene Savete za migracije. To su opštine Novi Kneževac i Titel, koje ni nemaju registrovanih povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji, opredeljenih sredstava za ovu namenu niti usvojenih LAP-ova.

SAVETI ZA MIGRACIJE

■ Formirani Saveti ■ Nisu formirani Saveti

Sastav i nadležnosti Saveta za migracije ne odstupaju u značajnijoj meri od jedne do druge jedinice lokalne samouprave. U većini slučajeva, u svojim odgovorima na zahteve za pristup informacijama od javnog značaja jedinice lokalne samouprave navodile su nadležnosti Saveta za migracije kako su one definisane Zakonom o upravljanju migracijama.⁹ Ove nadležnosti definiše čl. 12 Zakona kojim se navodi da je delokrug rada Saveta za migracije praćenje i izveštavanje Komesarijata o migracijama na teritoriji jedinice lokalne samouprave, predlaganje programa, mera i planova aktivnosti koje treba preduzeti radi efikasnog upravljanja migracijama na njihovim teritorijama kao i drugi poslovi u oblasti upravljanja migracijama, u skladu sa zakonom.

Zakonom o upravljanju migracijama nadalje je definisan i sastav Saveta za migracije. Kako se navodi u čl. 12 stav 3 Zakona, sastav Saveta za migracije po pravilu čine predstavnici izvršnog organa jedinice lokalne samouprave (predsednik opštine/gradonačelnik ili član opštinskog/gradskog veća), centra za socijalni rad, policijske uprave, službe za zapošljavanje, poverenik i predstavnik opštinske, odnosno gradske uprave. Pored toga, prilikom obrazovanja Saveta za migracije, fakultativno se u njegov rad mogu uključiti i predstavnici ustanova nadležnih za poslove zdravlja i obrazovanja, predstavnici udruženja za pitanja od značaja za oblast migracija, kao i druga lica koja obavljaju poslove od značaja za upravljanje migracijama na teritoriji jedinice lokalne samouprave.

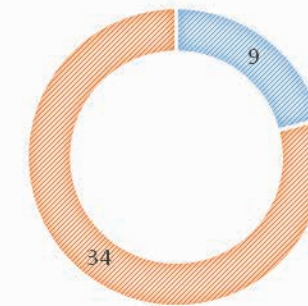
Kao i kod prethodnog pitanja, jedinice lokalne samouprave navodile su da u sastav Saveta za migracije ulaze ona lica koja su Zakonom navedena kao obavezni članovi Saveta za migracije. Međutim, imajući u vidu značaj problema sa kojima se povratnici po osnovu sporazuma o readmisiji suočavaju u ostvarivanju svojih prava kao i činjenicu da su ovi problemi često višedimenzionalni i da zahtevaju saradnju različitih lokalnih aktera, značajno je utvrditi da li u sastav Saveta pored „obaveznih“ članova ulaze i drugi akteri – pre svega oni koji se bave ostvarivanjem prava iz zdravstvene zaštite i obrazovanja, ali i organizacija civilnog društva koje su često spona između povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji i organa uprave na lokalnom nivou. Isključujući one jedinice lokalne samouprave koje u rešenjima o formiranju Saveta za migracije navode samo imena i prezimena članova Saveta (kojih je bilo pet), kao i dve jedinice lokalne samouprave koje nemaju formirane Savete, većina opština i gradova imaju pored obaveznih članova Saveta i druge članove koji se bave pitanjima od značaja za migracije. U najvećem broju slučajeva u sastav Saveta za migraciju ulaze predstavnici lokalnih organizacija Crvenog krsta i lokalnih filijala Nacionalne službe za zapošljavanje. U manjem broju slučajeva u rad Saveta uključeni su i predstavnici institucija koje se bave poslovima zdravlja. Tu se pre svega radi o direktorima ili drugim licima koja su zaposlena u lokalnim domovima zdravlja ili su članovi opštinskog veća zaduženi za zdravstvo.

Organizacije civilnog društva i udruženja izbeglica su članovi Saveta za migracije u još manjem broju slučajeva. Samo 9 jedinica lokalne samouprave uključilo je u rad Saveta organizacije koje se bave pitanjima od značaja za migracije. Neke od njih su Grad Novi Sad, u čijem Savetu za migracije su predstavnici Ekumenske humanitarne organizacije, opština Ruma koja u svoj rad uključuje predstavnike Novosadskog humanitarnog centra, opština Srbobran koja ima 2 člana Saveta koji dolaze iz Koalicije udruženja izbeglica u Republici Srbiji, kao i grad Zrenjanin koji u rad Saveta uključuje predstavnike Udruženja za pomoć izbeglim, prognanim i raseljenim licima u opštini. Posebno je značajno da je u odgovorima na zahteve za pristup informacijama od javnog značaja jedino Sremska Mitrovica navela da je u sastavu Saveta i predstavnik izbegličke populacije. Grad Vršac i opštine Inđija, Irig, Kovačica i Šid takođe u rad svojih Saveta za migracije uključuju i predstavnike civilnog društva.

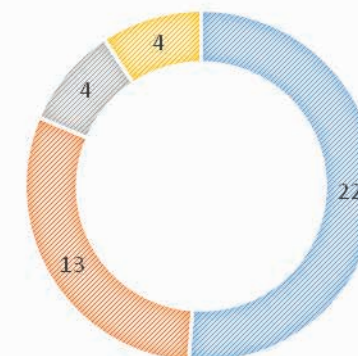
UKLJUČENOST ORGANIZACIJA CIVILNOG DRUŠTVA U RAD SAVETA ZA MIGRACIJE

■ Uključene NVO ■ Nema članova Saveta iz NVO

BROJ ODRŽANIH SASTANAKA SAVETA ZA MIGRACIJE U 2017. GODINI

■ Nijedan ■ Jedan ■ Dva ■ Više od dva

Učestalost sastanaka koje održava Savet za migracije na lokalnom nivou, jedan je od dodatnih kriterijuma koji je analiziran u sprovedenom istraživanju. Imajući u vidu da je Savet za migracije centralno telo koje se bavi koordinacijom i predlaganjem mera i aktivnosti za efikasno i uspešno sprovođenje mera za lokalnu integraciju povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji na lokalnom nivou, broj održanih sastanaka Saveta jedan je od mogućih pokazatelja funkcionalnosti ovakvog pristupa integraciji i ostvarivanju ljudskih prava readmisanata.

BUDŽETSKA SREDSTVA ZA SPROVOĐENJE LOKALNIH POLITIKA USMERENIH NA OSTVARIVANJE PRAVA POV RATNIKA PO OSNOVU SPORAZUMA O READMISIJI

Kada se govori o pravima povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji u Republici Srbiji, najčešće se govori o njihovoj integraciji, socijalnoj isključenosti ili unapređivanju njihovog položaja.

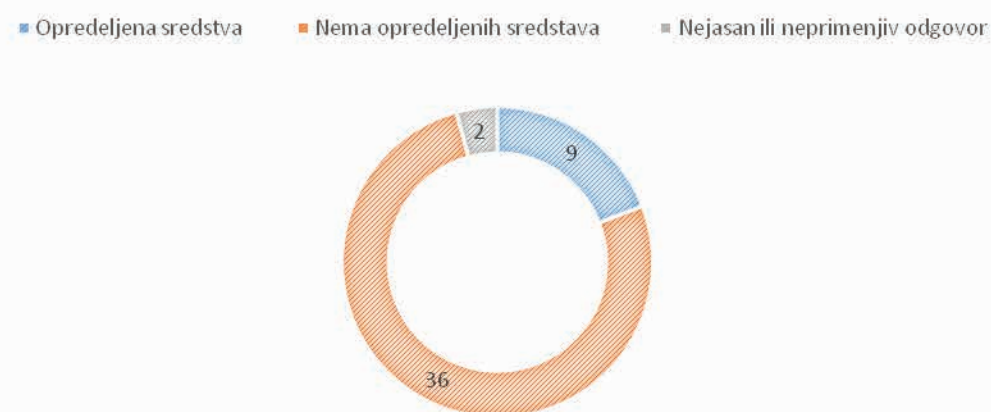
Iako su ovi termini korisni za razumevanje u kom pravcu je neophodno raditi na ostvarivanju prava ove ugrožene kategorije stanovništva, često se njihovom upotrebom zapravo odmiče od suštine same integracije i rešavanja pitanja socijalne isključenosti. Suština u pogledu ostvarivanja prava povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji je upravo u ostvarivanju njihovih garantovanih ekonomskih i socijalnih prava. Šta je drugo do ostvarivanje ekonomskih i socijalnih prava (ili stvaranje preduslova za ostvarivanje ovih prava u slučaju pristupa ličnim dokumentima) rešavanje pitanja zapošljavanja, unapređenja uslova stanovanja ili nastavka školovanja u Republici Srbiji?

Do nedavno, obaveze koje države imaju u pogledu garantovanja ekonomskih i socijalnih prava i odluke koje se donose u pogledu alokacije resursa iz budžeta, smatrane su kao dva odvojena pitanja koja ni na koji način ne utiču jedno na drugo. Paradoksalno, svetska ekonomska kriza i mere štednje koje su usledile nakon toga, ukazale su na potrebu za značajnijim povezivanjem ova „dva sveta“ kao i na to da se odluke koje se odnose na alokaciju budžetskih sredstava moraju donositi na taj način da efekti njihove primene ne pogađaju neproporcionalno one koji su u lošijem položaju u društvu – pripadnike marginalizovanih i diskriminisanih grupa, ili druge koji se suočavaju sa izazovima u ostvarivanju svojih prava.¹⁰

¹⁰ Za više o odnosu budžetske politike i ekonomskih i socijalnih prava, pogledati: UN, Komitet za ekonomska, socijalna i kulturna prava, Izjava, Javni dug, mere štednje i Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, UN Doc E/C.12/2016/1, 22 jul 2016. godine i Savet Evrope, Komesar za ljudska prava, Ostvarivanje ljudskih prava u vreme ekonomske krize, tematski izveštaj, 2013. godina, dostupno na: <<https://rm.coe.int/safeguarding-human-rights-in-times-of-economic-crisis-issue-paper-pub/16806daa3f>>

Stoga su podaci prikupljeni istraživanjem značajni za razumevanje realnih kapaciteta jedinica lokalne samouprave za efikasno i sistemsko rešavanje problema sa kojima se suočavaju povratnici po osnovu sporazuma o readmisiji. Opredeljena budžetska sredstva za potrebe povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji ima 11 opština i gradova u Vojvodini. Od ovog broja, dve opštine – Alibunar i Kovin nemaju usvojene Lokalne akcione planove, ali imaju opredeljena sredstva za implementaciju LAP pa je pretpostavka da se radi o sredstvima koja su namenjena rešavanju problema sa kojima se suočavaju druge ugrožene grupe – izbeglice, interno raseljena lica i/ili tražiocci azila ili da se radi o pogrešno dostavljenim odgovorima.

OPREDELJENA BUDŽETSKA SREDSTVA ZA SPROVOĐENJE LAP ZA READMISANTE

Prema dobijenim podacima nije moguće sa sigurnošću utvrditi da li iznos opredeljenih novčanih sredstava korespondira sa većim brojem registrovanih povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji, odnosno da li veći broj readmisanata u jedinici lokalne samouprave znači i veći iznos sredstava opredeljenih za rešavanje problema sa kojima se oni suočavaju. Primera radi, grad Zrenjanin ima registrovanih 525 povratnika i opredelio je za „pomoć izbeglim, interno raseljenim licima i povratnicima po osnovu Sporazuma o readmisiji“ budžetska sredstva u iznosu od 13.918.336,00 dinara. Međutim, kako u odgovoru nisu navedena tačna sredstva za rešavanje potreba povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji, nije moguće utvrditi da li u pogledu ovoga postoji nekakva vrsta zakonitosti. Isti je slučaj i sa opštinom Žitište, koja ima 82 registrovanih povratnika a „za sve potrebe povereništva (za izbeglice) i učešća opštine u javnim pozivima“ opredeljen je iznos od 4.500.000,00 dinara. Ovo su ujedno i jedinice lokalne samouprave sa najvećim izdvojenim iznosima u budžetu za ostvarivanje prava povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji. Najmanji iznos obezbedila je opština Senta sa 220.000,00 dinara

Ukupna budžetska sredstva u svih devet opština i gradova Vojvodine, koji imaju opredeljena sredstva za sprovođenje LAP za readmisante je najmanje oko 24 miliona dinara¹¹, ali u taj broj treba uračunati i potrebe drugih kategorija stanovništva kojima je neophodna podrška, pre svega izbeglica i interno raseljenih lica.

U pogledu ostalih 33 jedinica lokalne samouprave, pitanje je na koji način se Lokalni akcioni planovi mogu sprovesti ako nisu opredeljena nikakva sredstva za njihovo sprovođenje. Neobezbeđivanje sredstava za sprovođenje akcionih planova za primenu javnih politika je „stara boljka“ u Republici Srbiji koja je u pojedinim slučajevima rezultirala neefikasnom ili neadekvatnom primenom važnih strateških dokumenata. Ovo je, pre svega, bio slučaj sa Strategijom za unapređivanje položaja Roma u Republici Srbiji u periodu od 2009. do 2015. godine i Akcionim planovima za njeno sprovođenje. U ovom slučaju, pokazalo se da u onim oblastima gde za sprovođenje mera i aktivnosti predviđenih za unapređenje položaja Roma u Srbiji nema opredeljenih budžetskih sredstava, nije ni bilo nikakvih rezultata.

BESPLATNA PRAVNA POMOĆ ZA POVRATNIKE PO OSNOVU SPORAZUMA O READMISIJI

Iako je uspostavljanje sistema besplatne pravne pomoći u jedinici lokalne samouprave ustavna obaveza, Srbija još uvek nema ni Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći¹² niti se istraživanjem pokazalo da su gradovi i opštine u Vojvodini u potpunosti uspostavili funkcionalne sisteme za pružanje besplatne pravne pomoći građanima kojima je ona neophodna.

Od 45 jedinica lokalne samouprave u Vojvodini, istraživanje je pokazalo da čak njih 17 nema uspostavljenu službu besplatne pravne pomoći. To su sledeće opštine i gradovi: Ada, Alibunar, Bač, Bačka Palanka, Bela Crkva, Beočin, Čoka, Kovačica, Novi Bečej, Novi Kneževac, Opovo, Pećinci, Plandište, Srbobran, Subotica, Temerin i Titel.

Značajan deo problema sa kojima se suočavaju readmisanti vezan je za vođenje postupaka pred organima uprave ili drugim telima. Zbog toga je sistem besplatne pravne pomoći neophodan za sistemsko pristupanje rešavanju problema ove kategorije građana.

¹¹ Navodimo „najmanje“ jer opština Šid nije navela tačan iznos opredeljenih sredstava već je u odgovoru istakla da se 5% ukupnog budžeta koji opštini prenese Komesarijat za izbeglice i migracije koristi za rešavanje pitanja povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji.

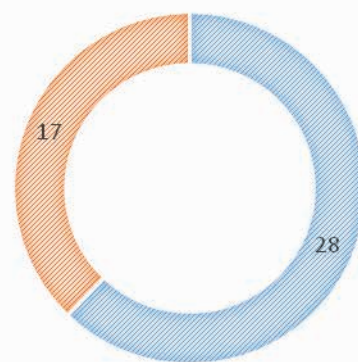
¹² U trenutku pisanja ovog izveštaja, Zakon je u skupštinskoj proceduri.

Da su kapaciteti za pružanje besplatne pravne pomoći u jedinicama lokalne samouprave vrlo ograničeni, pokazuje i podatak da je od 28 opština i gradova koji imaju uspostavljene službe besplatne pravne pomoći, njih 8 u svojim odgovorima ukazalo na to da su službe besplatne pravne pomoći uspostavljene u saradnji sa drugim akterima – od Advokatske komore Vojvodine, preko Kancelarije za Kosovo i Metohiju, do saradnje kroz projekat koji sprovodi nevladina organizacija Balkanski centar za migracije i humanitarne aktivnosti. Ovo još jednom ukazuje na potrebu da se novim Zakonom o besplatnoj pravnoj pomoći prepoznaju i kapaciteti organizacija civilnog društva za pružanje besplatne pravne pomoći i da se u skladu sa strateškim opredeljenjima Republike Srbije u ovoj oblasti¹³, maksimalno iskoriste postojeći kapaciteti za pružanje besplatne pravne pomoći, kako bi najugroženiji građani imali mogućnost pristupa pravdi. Pored toga, dobijeni podaci pokazali su i da nisu u svim jedinicama lokalne samouprave neophodni isti kapaciteti za pružanje besplatne pravne pomoći. Primera radi, u opštini Irig u 2017. godini pruženo je samo 9 usluga besplatne pravne pomoći dok su u Gradu Pančevu u istom periodu pružene 1282 usluge besplatne pravne pomoći.

Od 28 jedinica lokalne samouprave, dve nisu bile u mogućnosti da dostave evidencije o broju pruženih usluga pravne pomoći, dok su druge dve propustile da odgovore na ovaj deo zahteva za pristup informacijama od javnog značaja. Usled toga, može se reći da su u ovim službama besplatne pravne pomoći ukupno pružene najmanje 7552 usluge besplatne pravne pomoći. Podaci o broju povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji koji su dobili neku vrstu besplatne pravne pomoći u ovim službama, nisu dostupni i za dobijanje takvih podataka neophodno je sprovesti dodatno istraživanje.

SLUŽBE BESPLATNE PRAVNE POMOĆI PRI JLS

■ Uspostavljena služba BPP ■ Nema uspostavljene službe BPP

¹³ Vlada Republike Srbije, Strategija razvoja sistema besplatne pravne pomoći u Republici Srbiji, objavljeno u „Službeni glasnik RS“ br. 74/2010 od 15.10.2010. godine

KLJUČNE OBLASTI U KOJIMA JE NEOPHODNA DODATNA PODRŠKA POVRAĆNICIMA PO OSNOVU SPORAZUMA O READMISIJI

Još je Strategijom reintegracije povratnika po osnovu Sporazuma o readmisiji¹⁴, prvim i krovnim strateškim dokumentom kojim se analizira stanje u oblasti ostvarivanja prava povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji i predlažu specifični ciljevi i mere i aktivnosti za njihovo postizanje, određen krug prioriternih oblasti koje su od značaja za ostvarivanje prava povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji.

Prioritetne oblasti odnose se pre svega na obezbeđivanje državljanstva i ličnih dokumenata, stambenu politiku, zapošljavanje, socijalnu zaštitu, zdravlje i obrazovanje.

Strategijom za unaređivanje položaja Roma u Republici Srbiji¹⁵ položaj i specifične okolnosti u kojima se nalaze povratnici po osnovu sporazuma o readmisiji bili su posebno istaknuti u okviru oblasti kojima se bavi Strategija.

Ovaj pristup napušten je donošenjem nove Strategije za socijalno uključivanje Roma i Romkinja u Republici Srbiji za period od 2016. do 2025. godine¹⁶.

U ovom novom strateškom dokumentu, prava lica vraćenih po osnovu sporazuma o readmisiji nisu posebno izdvojena u jednu celinu već se u posebnim oblastima referiše na njihov položaj i specifičnu ugroženost koja utiče na teže ostvarivanje garantovanih prava. Kao posebno značajni ciljevi koji se odnose i na položaj lica vraćenih po osnovu sporazuma o readmisiji, u novoj Strategiji se ističu oni koji se odnose na unapređenje sistema lokalne integracije i njihovo socijalno uključivanje kroz saradnju svih socijalnih aktera u lokalnoj zajednici kao i obezbeđivanje odgovarajuće obrazovne podrške za decu koja su vraćena u Srbiju po osnovu sporazuma o readmisiji.

¹⁴ „Službeni glasnik RS“ br. 15/2009 od 27.2.2009. godine

¹⁵ „Službeni glasnik RS“ br. 27/2009 od 21.4.2009. godine

¹⁶ „Službeni glasnik RS“ br. 26/2016 od 10.3.2016. godine

PRIORITETNE GRUPE U OKVIRU LOKALNIH AKCIONIH PLANOVA

Analiza Lokalnih akcionih planova pokazala je da je većina jedinica lokalne samouprave u svojim strateškim dokumentima istakla takozvane prioritetne grupe kojima je neophodno pružiti dodatnu podršku radi rešavanja problema sa kojima se suočavaju u ostvarivanju garantovanih ljudskih prava.

Kako se Lokalni akcioni planovi donose za različite grupe – izbeglice, interno raseljena lica i povratnike po osnovu sporazuma o readmisiji, značajno je utvrditi u kojim slučajevima su readmisanti istaknuti kao prioritetna grupa, kao i to u kojim slučajevima se u okviru ove populacije posebna pažnja posvećuje onima koji su dodatno ugroženi usled drugih okolnosti – teškog siromaštva, invaliditeta, bolesti, ili drugih.

Kao prioritetne grupe u okviru LAP najčešće se navode izbegla i interno raseljena lica koja nemaju trajno rešeno stambeno pitanje, žive u neuslovnim ili neadekvatnim objektima ili nemaju sredstava da sami završe započetu gradnju objekata u kojima stanuju. Pored toga, ovde se ističu i nezaposlena, radno sposobna lica koja su vraćena po osnovu sporazuma o readmisiji, ili ona lica koja dolaze iz ove grupe a nemaju dovoljne kvalifikacije za potrebe privrede opštine u kojoj žive i neophodna im je „pomoć društvene zajednice u samozapošljavanju“.

Pored toga, u LAP-ovima se kao grupe koje imaju prioritet u rešavanju problema navode i višečlane i vičegeneracijske porodice koje dolaze iz populacije izbeglica, interno raseljenih lica ili povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji, žene, samohrani roditelji, porodice ili osobe koje dolaze iz ove populacije a imaju člana porodice, ili su same osobe sa invaliditetom, kao i žrtve nasilja u porodici.

Čini se da je u određivanju prioritetnih oblasti većina opština i gradova u Vojvodini široko postavljala krug onih lica čijim problemima će se posebno posvetiti pažnja u okviru LAP-a, pa je samim tim i pitanje na koji način je moguće sve ove prioritete podmiriti sa ograničenim sredstvima i resursima koji su na raspolaganju. Primera radi, opština Beočin kao prioritetne grupe u okviru LAP-a navodi najmanje četrnaest različitih kategorija lica sa posebnim ugroženostima kao što su invaliditet, starost, hronične bolesti, mesto stanovanja, stručna sprema, status zaposlenja i slično. Sličan, ako ne i veći broj prioritetnih grupa u okviru LAP-a ističe se i u opštini Kikinda.

U pogledu položaja žena u okviru grupe readmisanata, izbeglica i interno raseljenih lica na koja se odnose Lokalni akcioni planovi, opština Kanjiža je istakla da se za svaku od prioritetnih grupa koje se navode u okviru lokalnog strateškog dokumenta, žene tretiraju kao posebno prioritetna grupa. Ovo je ujedno i jedina jedinica lokalne

samouprave koja je istakla u svom odgovoru posebnu ugroženost žena u pogledu populacije na koju se odnosi LAP. Iako se na taj način ističe višedimenzionalna ugroženost i diskriminacija žena koje dolaze iz populacije izbeglica, interno raseljenih lica ili povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji, ostaje pitanje na koji način se ova činjenica operacionalizuje – da li kroz posebne programe koji su predviđeni za ostvarivanje prava žena iz ove populacije ili druge mere koje bi uzimale u obzir posebnu ugroženost žena u ovoj populaciji.

Na kraju, u pogledu isticanja posebno ugroženih u okviru već ugroženih povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji, opštine i gradovi u Vojvodini uglavnom ističu ona lica koja „nemaju trajno stambeno rešenje“ i koja žive u sopstvenim nedovršenim ili neuslovnim objektima, žive kao podstanari i plaćaju stanarinu ili nisu u mogućnosti da sama završe gradnju objekata koje se započeli. U tom smislu, posebno je značajno istaći da se osim u slučaju opštine Šid, lica koja žive u nekoj vrsti neformalnog stanovanja ne navode kao posebno ranjive grupe unutar populacije povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji. U svim ostalim slučajevima, lica koja nemaju trajno stambeno rešenje i kojima se pruža posebna podrška u okviru LAP, već imaju neki pravni osnov stanovanja – bilo da je to ugovor o zakupu, pravo svojine nad objektima koji su neuslovni ili nedovršeni ili nešto treće. Ovakvim propisivanjem prioritetnih grupa, lokalne samouprave mogu rizikovati da svojim strateškim dokumentima donetim radi rešavanja problema povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji propuste da predvide mere i aktivnosti koje su neophodne za najugroženije u okviru ove grupe – povratnike po osnovu sporazuma o readmisiji iz neformalnih naselja, koji najčešće stanuju istovremeno bez pravnog osnova stanovanja i u neuslovnim objektima.

PRIORITETNE OBLASTI ZA UNAPREĐENJE POLOŽAJA POV RATNIKA PO OSNOVU SPORAZUMA O READMISIJI

Kako je već navedeno, Strategijom reintegracije povratnika po osnovu Sporazuma o readmisiji kao najvažnije oblasti u kojima je neophodna intervencija radi unapređenja položaja readmisanata ističu se pitanja ličnih dokumenata, stanovanja, zapošljavanja, socijalne zaštite, pristupa zdravstvenoj zaštiti i obrazovanju.

Uprkos tome, ni u jednom od lokalnih akcionih planova koji su analizirani nisu predviđene mere koje bi omogućile ili unapredile pristup socijalnoj i zdravstvenoj zaštiti ili obrazovanju povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji.

Pitanje zapošljavanja i unapređenja mogućnosti za zapošljavanje povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji adresirano je u određenom broju Lokalnih akcionih planova. Mere koje su najčešće propisane u ovoj oblasti odnose se na ekonomsko osnaživanje kroz uključivanje povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji (kao i izbeglica i interno raseljenih lica) u programe prekvalifikacije i dokvalifikacije koji se organizuju u saradnji sa Nacionalnom

službom za zapošljavanje i drugim akterima. Pored toga, pojedine jedinice lokalne samouprave predvidele su podršku za samozapošljavanje interno raseljenh lica kroz lokalni fond za pokretanje malih porodičnih biznisa. U pogledu zapošljavanja i ekonomskog osnaživanja, u pojedinim slučajevima kao mera za unapređenje postojećeg stanja navodi se i uključivanje (izbeglica, interno raseljenih lica i) povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji u javne radove, sve u cilju poboljšavanja njihovih mogućnosti zapošljavanja. U onim slučajevima u kojima su opštine i gradovi isticali specifične oblasti u kojima se planira sprovođenje mera za samozapošljavanje, to su u većini slučajeva bile mere koje se odnose na samozapošljavanje u oblasti poljoprivredne proizvodnje, zanatstva i usluga.

OSTVARIVANJE PRAVA NA LIČNA DOKUMENTA ZA POVRATNIKE PO OSNOVU SPORAZUMA O READMISIJI

Ostvarivanje prava na lična dokumenta svakako je jedno od ključnih pitanja koja je neophodno rešiti kako bi se licima vraćenim po osnovu sporazuma o readmisiji omogućilo da ostvaruju garantovana ljudska prava.

Ostvarivanje ovog prava umnogome je unapređeno usvajanjem Zakona o prebivalištu i boravištu građana¹⁷ kojim je omogućeno da ona lica koja ne mogu da prijave prebivalište na adresi na kojoj stanuju usled toga što nemaju pravni osnov stanovanja, mogu to uraditi na adresi centra za socijalni rad opštine u kojoj žive. Pored toga, donošenjem Zakona o dopunama Zakona o vanparničnom postupku¹⁸ i propisivanjem postupka za utvrđivanje vremena i mesta rođenja za „pravno nevidljiva“ lica, omogućeno je da se izvrši upis činjenice vremena i mesta rođenja i za ona lica koja nisu u mogućnosti da pribave sve dokaze koji su neophodni za uspešan završetak ovog postupka pred organima uprave.

Iako su mnogi preduslovi za rešavanje pitanja pristupa ličnim dokumentima ostvareni, određena pitanja još uvek mogu predstavljati problem u pristupu ličnim dokumentima za povratnike po osnovu sporazuma o readmisiji. Ona se pre svega odnose na pitanje njihove informisanosti o ovim zakonskim rešenjima, pristupa službama besplatne pravne pomoći i mogućnosti pribavljanja dokumenata iz inostranstva i njihovog kasnijeg prevođenja, kako bi se mogli koristiti u postupcima pred organima uprave u Republici Srbiji. I pored toga, pokazalo se da je samo opština Inđija kao jednu od prioritarnih grupa u okviru Lokalnog akcionog plana navela izbeglice i interno raseljena lica koji imaju nerešena pitanja pravne prirode, odnosno probleme sa pristupom ličnim dokumentima. U ostalim jedinicama lokalne samouprave pitanje pristupa ličnim dokumentima kao preduslova za ostvarivanje ostalih prava readmisanata nije posebno istaknuto.

¹⁷ „Službeni glasnik RS“ br. 87/2011, od 21.11.2012. godine
¹⁸ „Službeni glasnik RS“ br. 85/2012 od 31.8.2012. godine

OSTVARIVANJE PRAVA NA ADEKVATNO STANOVANJE ZA POVRATNIKE PO OSNOVU SPORAZUMA O READMISIJI

Rešavanje stambenih potreba povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji jedno je od najznačajnijih i verovatno najzahtevnijih pitanja koja se nalaze pred jedinicama lokalne samouprave koje se bave unapređenjem položaja ovih lica.

Ovo pre svega jer u Srbiji stanuje veliki broj lica koja se nalaze u stanju stambene potrebe – od izbeglica, interno raseljenih lica, podstanara, osoba sa invaliditetom, beskućnika, pa sve do onih koji svojim primanjima ne mogu da plate mesečne troškove stanovanja. Pored toga, pitanje ostvarivanja prava na adekvatno stanovanje povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji, značajno je i zbog toga što su kapaciteti za rešavanje stambenih potreba ograničeni, kako sa tehničkih tako i sa finansijskih i drugih aspekata. I sama Strategija reintegracije povratnika po osnovu Sporazuma o readmisiji navodi da se: „zadovoljavanje stambenih potreba smatra (se) jednim od osnovnih uslova za održivu integraciju povratnika“¹⁹.

Samo ostvarivanje prava na adekvatno stanovanje od centralne je važnosti i za ostvarivanje drugih ljudskih prava. Bez sigurnosti stanarskog statusa i života u adekvatnom stambenom prostoru ni druga ekonomska i socijalna prava ne mogu se ostvariti u punom kapacitetu. Šta pojedincu znači činjenica da ostvaruje pravo na socijalnu zaštitu ako je u stalnom riziku od prinudnog iseljenja i na koji način deca koja žive u neformalnim naseljima prevazilaze teškoće u obrazovanju, samo su neka od pitanja koja ilustruju međuzavisnost ekonomskih i socijalnih prava i značaj prava na adekvatno stanovanje za ostvarivanje ovih prava.

Rezultati prikupljeni istraživanjem pokazali su da je većina jedinica lokalne samouprave u svojim LAP-ovima za readmisante predvidela rešavanje njihovih stambenih potreba. Ipak, ovim povodom nameće se nekoliko pitanja.

¹⁹ Strategija reintegracije povratnika po osnovu Sporazuma o readmisiji, str. 12.

Prvo pitanje odnosi se na praćenje sprovođenja predviđenih mera i aktivnosti posebno u pogledu ostvarivanja prava povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji i njihovoj lokalnoj integraciji nakon vraćanja u Srbiju. Pokazalo se da su mere, koje se odnose na pružanje neke vrste stambene podrške, u svim opštinama i gradovima koji su ih predvideli sumarno navedene kako za izbeglice, tako i za interno raseljena lica i povratnike po osnovu sporazuma o readmisiji. Primera radi, navođenje da će se u periodu 2017 – 2021. godine u opštini Apatin trajno rešiti stambeno pitanje za najmanje 20 porodica izbeglica, IRL i povratnika kroz program otkupa domaćinstava sa okućnicom ni na koji način ne određuje koliko će povratnika biti stambeno zbrinuto primenom ovih mera. U ovom slučaju primer opštine Apatin služi kao ilustracija. Ista je situacija i u drugim opštinama i gradovima – mere stambene podrške se ne osmišljavaju niti sprovode isključivo za povratnike po osnovu sporazuma o readmisiji, niti su postavljeni posebni ciljevi i indikatori koji se odnose na povratnike. Usled toga, nije moguće ni adekvatno pratiti da li se i koje potrebe ove posebno ranjive grupe rešavaju primenom lokalnih starteških dokumenata.

Drugo pitanje odnosi se na održivost trajnih stambenih rešenja koja se obezbeđuju povratnicima po osnovu sporazuma o readmisiji. Naime, stambena rešenja koja se obezbeđuju u najvećem broju slučajeva su ista kao i rešenja koja su predviđena za druge ranjive grupe. Ona se pre svega odnose na socijalno stanovanje, kupovinu seoskih domaćinstava sa okućnicom, dodelu paketa građevinskog materijala i obezbeđivanje montažnih kuća. Upravo iz gore navedenih razloga koji se odnose na međuzavisnost ekonomskih i socijalnih prava i značaj prava na adekvatno stanovanje za ostvarivanje drugih prava, neophodno je da programi stambene podrške budu praćeni drugim merama kojima je cilj ekonomsko osnaživanje i

Almedino Osmani

NAJČEŠĆA STAMBENA REŠENJA ZA POVRATNIKE PO OSNOVU SPORAZUMA O READMISIJI

socijalna inkluzija ranjivih grupa. Dosadašnja iskustva su pokazala da u onim slučajevima u kojima se stambena podrška pruža najugroženijim grupama, ona mora biti praćena čitavim nizom mera i aktivnosti koje imaju za cilj da stanovanje bude prvi preduslov dalje socijalne inkluzije ovih grupa, koje će biti praćeno adekvatnim pristupom mogućnostima zaposlenja, socijalnom i zdravstvenom zaštitom i obrazovanjem.

Treća grupa pitanja odnosi se na adekvatnost ponuđenih rešenja i njihovu usklađenost sa stvarnim problemima sa kojima se suočavaju najugroženiji povratnici po osnovu sporazuma o readmisiji. Kako je već navedeno, većina predviđenih mera odnosi se na programe otkupa seoskih domaćinstava, dodelu paketa građevinskog materijala, obezbeđivanje montažnih kuća ili rešavanje stambenih potreba kroz izgradnju socijalnih stanova. Analizom predviđenih rešenja, lako se dolazi do zaključka da se ovi programi obezbeđuju onima koji imaju pravo svojine nad zemljištem na kojima se grade montažne kuće ili objektima za koje je neophodna dodatna pomoć u vidu dodele paketa građevinskog materijala. Nasuprot tome, onim licima koja nemaju nikakvu imovinu, na raspolaganju su dve opcije – otkup seoskih domaćinstava sa okućnicom i rešavanje stambenih potreba kroz gradnju socijalnih stanova i kasnije raspisivanje konkursa za socijalno stanovanje u jedinici lokalne samouprave. Izuzeci u ovom pogledu su opština Pećinci koja je LAP-om predvidela da se montažne kuće dodeljuju za gradnju na opštinskom zemljištu i grad Subotica gde je predviđeno da se montažne kuće mogu dodeliti kako licima koja poseduju odgovarajuće zemljište za gradnju, dok je za one koji ga ne poseduju predviđena dodela montažnih kuća koje bi se gradile na gradskom zemljištu.

Sa druge strane, sam program otkupa kuća sa okućnicom se u dosadašnjoj praksi pokazao nedovoljnim za socijalno uključivanje najugroženijih grupa, upravo iz razloga nepostojanja programa podrške za prevazilaženje drugih socijalnih problema sa kojima se suočavaju ova lica – pitanja pristupa socijalnoj i zdravstvenoj zaštiti, obrazovanju i mogućnostima zaposlenja. Obezbeđivanje socijalnog stanovanja neophodno je sprovoditi na način da se najugroženijima pre svega pruže adekvatne informacije o postojanju konkursa za socijalno stanovanje, a nakon toga da im se pruži podrška u prikupljanju dokumentacije i podnošenju prijave za ovu vrstu stanovanja. Na kraju, u pojedinim slučajevima, neophodno je predvideti i primeniti dodatne mere za obezbeđivanje cenovne priuštivosti socijalnog stanovanja u onim slučajevima u kojima se ova vrsta stanovanja obezbeđuje licima koja zavise isključivo od socijalnih davanja.

ZAKLJUČAK I PREPORUKE

Uprkos velikom broju lica koja se vraćaju u Srbiju po osnovu sporazuma o readmisiji, istraživanje je pokazalo da su ograničeni kapaciteti jedinica lokalne samouprave za bavljenje specifičnim problemima ove ranjive kategorije stanovništva.

Posebno zabrinjava činjenica da je u pogledu broja opština i gradova koji su uspostavili sistem usvajanjem Lokalnih akcionih planova situacija lošija nego 2015. godine kada je sprovedeno prethodno istraživanje.

Prikupljanje podataka o položaju i broju readmisanata i dalje je neadekvatno. Pored toga, pokazalo se da su kapaciteti Saveta za migracije nedovoljni za efikasnu koordinaciju i sprovođenje mera unapređenja položaja ove grupe lica i da je u tom pogledu neophodno uspostaviti jaču saradnju sa organizacijama civilnog društva. Povrh toga, neophodno je povećanje izdvajanja iz lokalnih budžeta za sprovođenje mera i aktivnosti koje su usmerene ka unapređenju položaja readmisanata i njihovoj socijalnoj uključenosti. Na kraju, utisak je da određene mere, pre svega one koje se odnose na stambenu podršku, mogu isključivati one koji su već isključeni, odnosno da usled njihove nedovoljne inkluzivnosti, najugroženiji readmisanti nemaju mogućnost rešavanja svojih stambenih potreba primenom ovih mera.

Stoga je neophodno sa jedne strane podizanje kapaciteta jedinica lokalne samouprave za bavljenje

problemima povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji, dok je sa druge neophodno istovremeno uključivanje više aktera u planiranje mera i obezbeđivanje toga da one imaju u vidu i potrebe onih lica koja su najugroženija u okviru grupe povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji.

Neke od naučenih lekcija iz drugih javnih politika, mogle bi se iskoristiti za unapređenje stanja i u ovoj oblasti. U tom smislu, neophodno je:

- Unaprediti način na koji se prikupljaju podaci o licima koja su vraćena u Srbiju po osnovu sporazuma o readmisiji i posebno uspostaviti sistem desegregacije podataka o ovim licima i njihovim potrebama;
- Podići kapacitete Saveta za migracije uključivanjem u njihov rad i drugih aktera koji se u lokalnim sredinama bave pitanjima od značaja za socijalno uključivanje povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji;
- Unaprediti koordinaciju i saradnju svih aktera koji se bave pitanjima socijalnog uključivanja povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji;
- Obezbediti budžetska sredstva za sprovođenje mera za socijalno uključivanje povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji;
- Sprovesti analizu efekata primene dosadašnjih Lokalnih akcionih planova i unaprediti proces donošenja ovih planova kako bi se u potpunosti uzele u obzir potrebe lica koja su vraćena u Srbiju po osnovu sporazuma o readmisiji;
- Obezbediti da se za povratnike po osnovu sporazuma o readmisiji propišu posebni indikatori za praćenje sprovođenja onih mera koje su predviđene za njihovo socijalno uključivanje;
- Unaprediti Lokalne akcione planove uključivanjem i drugih prioritetnih oblasti koje su od značaja za ostvarivanje prava povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji – pristupa ličnim dokumentima, ostvarivanja prava na socijalnu i zdravstvenu zaštitu i obrazovanje;
- Obezbediti da mere i aktivnosti predviđene Lokalnim akcionim planom uzmu u obzir stanje i potrebe posebno ugroženih lica koja dolaze iz grupe povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji;
- Obezbediti da lica vraćena po osnovu sporazuma o readmisiji imaju nesmetan pristup pravdi kroz pružanje besplatne pravne pomoći.

EFIKASNA POMOĆ ZAHTEVA MREŽU LJUDI I INSTITUCIJA

Kada bi se svi, ili bar većina - onih vrednih, pametnih, humanih, sposobnih, imalaca novca, znanja i iskustava, kao i poluga moći i ovlašćenja - kojim slučajem našli za istim stolom, mnogo toga, na šta se u izveštaju na prethodnim i pričama na narednim stranama ukazuje, moglo bi da počne da se rešava gotovo za tren!

Za početak, valja se složiti, a to bi nesumnjivo išlo glatko, da su ovo osnovne od mnogobrojnih nevolja ljudi kojima je pomoć neophodna. Za njihovo rešavanje potrebno je savladati, eliminisati, organizovati, rešiti...:

Neinformisanost - Kako doći do informacije ko pomaže, u čemu, na koji način, kako ispuniti uslove koji se traže... Kako legalizovati kuću... Kao konkurisati i ostvariti pomoć koja se nudi...

Nevidljivosti u administrativnom smislu Pokazati koji je najbrži, najefikasniji, najjednostavniji i najjeftiniji put do dokazivanja identiteta, pribavljanja ličnih dokumenata, uverenja o završenoj školi...

Nedostupnost zdravstvene zaštite - Čak ni zdravstveno osiguranje, posedovanje zdravstvene knjižice, ne garantuje da će Romi, pogotovo žene, biti zdravstveno zbrinuti. Deca, koja još nisu obuhvaćena školskom zdravstvenom zaštitom, ili ona koja ne pohađaju školu nikada ne stignu do

lekara, ili obavezne vakcinacije. Zdravstveni radnici, dakle treba da zađu u romska naselja i obezbede osnovne preglede i zdravstveno prosvetavanje i edukaciju. Iz ovoga proizilazi neophodnost postojanja zdravstvenih medijatora, koji su predviđeni, ali ih nema svuda. Još uvek su nepoznati u uslovi za dobijanje zvanja zdravstvenih medijatora.

Legalizaciju stambenih objekata i čitavih naselja, kao i komunalnu opremljenost - Adekvatno stanovanje je ljudsko pravo, a u 21. veku još uvek mnoge ljude guše blato i prašina, a žive bez struje, vode i kanalizacije... U isto vreme nelegalni objekti sprečavaju pomeranje s mesta u rešavanju stambenih nevolja. Pristup novcu koji je obezbedila država, ili strani donator, nemoguć je bez rešene imovinsko-pravne situacije.

Internu (za potrebe organizacija civilnog društva) bazu podataka o potencijalnim korisnicima i njihovim potrebama da bi se obezbedio valjan pristup pomoći - Činjenica je da nedostaje

Nataša Pušić Živanov,
Ekumenska humanitarna organizacija

Marija Ristić Milovanović,
Ekumenska humanitarna organizacija

elementarni metod za internu registraciju (za potrebe organizacija civilnog društva) zbog obezbeđivanja efikasnije pomoći za interno raseljene, povratnike po Sporazumu o readmisiji, socijalno ugrožene, nevidljive... Prepuštanje uvida u potrebe tih ljudi pukoj slučajnosti i oslanjanje na sporadične, nesigurne, netačne, nekompletne podatke... nije dobro. U isto vreme, još uvek je nejasno kako to organizovati, imajući u vidu nova zakonska rešenja o zaštiti ličnih podataka, koja se, razumljivo, moraju poštovati.

Saradnju između nevladinih organizacija, nadležnih komesarijata, predstavnika državnih organa i ustanova - Da bi se jednoj porodici korisnika pomoglo efikasno potrebno je pružati pomoć paralelno na mnogim poljima, jer jedino to i jedino tako postoji mogućnost efikasne promene, koja donosi boljitak i održivost. Uvereni smo u to, između ostalog, i iz sledećih razloga: Nema nevladine organizacije u zemlji koja na terenu nije sakupila pregršt informacija i iskustava u oblasti kojom se bavi. Mnogo pojedinačnih poteza svake NVO preklapa se sa delovanjem drugih nevladinih organizacija. Gotovo da niko međusobno ne saraduje, a jedino sinergija donosi vidljive rezultate.

Osnivanje mobilnih timova stručnjaka, predstavnika NVO, pravnika, građevinskih inženjera, medicinskih radnika, psihologa, socijalnih radnika, novinara, personalnih asistenata, romskih koordinatora, predstavnika lokalne samouprave ... jer jedna porodica neretko u isto vreme ima potrebu za svakim od ovih ljudi i jedino paralelno, a stručno i trenutno rešavanje njihovih problema može da obezbedi porodici izlazak iz bede, a da na to ne mora da čeka tek sledeća generacija

Sagovornici tekstova, terenski saradnici kao i istraživači i autori iscrpnog i studioznog EHO izveštaja, a na osnovu činjenice da se situacija, u odnosu na prethodni period, pogoršala, slažu se u jednom: Potreban je sistem, metod delanja i mreža ljudi i institucija, koji bi zapravo činili alat za zatvaranje kruga pomoći, a otvaranje puta efikasnoj pomoći. Bez toga sve ostaje na individualnim potezima i naporima i zavisi od dobre volje i angažmana pojedinca, što iscrpljuje, iziskuje mnogo vremena i napora, a daje zanemarjive rezultate u odnosu na broj ljudi, raznolikost i širok spektar njihovih potreba.

Nameće se još jedna vrlo važna poruka: Održivost projekta bila bi lakše i efikasnije obezbeđena kada bi donatori i svi ostali akteri shvatili i akceptirali činjenicu da ni jedna priča ne bi trebalo da se stopira kad projekat istekne, a slučaj još nije završen zbog sporosti administracije ili životnih okolnosti! U protivnom, često sjajni projekti daju nedovoljne i nedalakovne rezultate, što čini da smo neretko primorani da delanje vratimo na početak. U tom slučaju, naponi su uzaludni i iz tog kruga za nevoljnike u ovoj zemlji, izlaza nema.

SUBOTICA

- Potpišite se, ne paničite, vraćate se tamo odakle ste došli – glasila je naredba policajca, koji je sa još nekoliko njih u uniformi to jutro, u jesen 2017. godine, ušao u naše prebivalište u gradu Münster u Nemačkoj.

MESTO GDE LJUDI DOLAZE I OSTAJU

Stevan Nikolić, romski koordinator

Tamo smo, moja žena Indira i naše petoro dece, iako u prihvatnom centru, devet meseci živeli kao ljudi. Čekali smo papire, stariji sin je održavao čistoću u Heimmu... Kad smo dobili naređenje o deportaciji vratili smo se u Suboticu, gde smo se doselili 2001. Dva kamiona nas je došlo tada (!) - ovo je deo života Šenaj Osmanija i njegove porodice, stao u nekollko zbijenih, šturih rečenica. Drugi deo, onaj sadašnji, trebao bi u budućnosti da se ispisiuje bogatijim

rečenicama i to samo velikim slovima, jer je već sada drugačiji i bolji i, kako Šenaj kaže, ima velike šanse i nade da će biti još lepši i bogatiji.

Ima, jer Šenaj radi, zarađuje i izdržava porodicu. On od drveta izrađuje tradicionalne romske kolenke, kao i niske sofe za sedenje za kojima se obeduje. Kada je od EHO dobio na dar kompletan stolarski alat, u saradnji sa jednom stolarskom firmom iz Subotice, počeo je da pravi i stolove i stolice. Sada ta firma, uz nameštaj, prodaje i njegove kolenke i sofe. Stigle su čak do Češke! Svoj prvi sto Šenaj je napravio za majku, Zulfiju Osmani. Starica, u živopisnoj, romskoj, šarenoj odeći - marami i šalvarama, sedeći na čelu stola u dvorištu porodične kuće u naselju Peščara, ekipu Ekumenske humanitarne organizacije dočekala je rečima: "Ja nikuda ne idem odavde. Meni ne treba da idem. Jedan parče leba i ovde ću da jedem! Da gledam moju unučad, da me paze! To ti je što želim. A, je`l znaš da sam izbrojala 160 njih!"

Većina te dece, njenih unučadi, ide u vrtić. Oni koji poznaju životne priče Roma, znaju da to nije sasvim uobičajena vest, pogotovo kada se tome doda da u grupi od 32 dece u vrtiću „Zvezdice“ samo troje njih nisu Romi! U tom vrtiću pedagoški asistent za interno raseljene i one koji su iz Evrope došli po Sporazumu o readmisiji je Muhamet Bunjaku i sam sa šestočlanom porodicom 2015. vraćen iz Nemačke.

- Od sedam meseci koliko smo proveli u Nemačkoj, samo devet dana smo bili u Heimmu, odmah smo dobili stan. Ni igla nam nije fallila. Kad smo otvorili frižider, nismo mogli da verujemo! Dobijali smo mesečnu nadoknadu, a deca i ja smo sakupljali plastične flaše od čega smo još dodatno zarađivali. Deportacija je za nas bila veliki šok. Srećom, čim su nas vratili počela je moja saradnja sa EHO – iznosi Muhamet.

Velika je sreća što je Muhamet prošao sito i rešeto, pa razume prilike i muke svojih sunarodnika. Ponosan je na ambijent u vrtiću u kojem radi, gde nije bilo ni jednog slučaja diskriminacije, koja, na žalost, na našim prostorima, nije retka i zanemarljiva pojava. Pamti se i prepričava da su u vrtiću „Zlatna ribica“ u MZ Novo selo u Subotici roditelji ispisivali decu, jer nisu, kako kaže Muhamet, hteli da im deca idu u zabavište zajedno sa romskom decom!

- Terenski rad je pokazao da je najveća nevolja ljudi - o kojima se, uz svesrdnu pomoć EHO, brinemo - pribavljanje dokumenata. Skoro 99 odsto onih koji su se vratili iz Nemačke, u trenutku deportovanja nije ponelo sa sobom školske diplome. Jako sporo ide, dugo traje da se te diplome pribave, kako bi se deca, nakon što se diplome nostrifikuju, upisala ovde u školu. Često nema dokaza da su deca tamo pohađala školu, desi se da je škola zatvorena čim je zatvoren i Heim, a onda doći do kontakata i papira je gotovo nemoguće! Zdravstveni karton o vakcinaciji takođe skoro svima nedostaje! Nama saradnicima bi trebala pomoć EHO, svojevrsna obuka o načinu kako da rešimo te stvari, na koji način da dođemo do tih važnih dokumenata, bez kojih ovde ljudi ne mogu da se integrišu – kaže Muhamet.

On naglašava da su izvodi iz matične knjige rođenih tek prava noćna mora! Neke porodice došle sa Kosova nemaju nikakav dokaz o rođenju dece!

Da je to trenutno i u mnogim slučajevima gotovo nerešivo i da je pomoć oko pribavljanja i sređivanja dokumenata, dokaza o rođenju, identitetu, školovanju, zdravstvenim intervencijama najvažnije od svega smatra i Predrag Krajnović, saradnik EHO od 2015. godine.

Zulfiya Osmani

izgrađena kupatila, septičke jame, popravljani podovi, krovovi, stolarija... To su ozbiljni zahvati i komplikovane procedure. Objavi se javni poziv, ljudi se prijave na konkurs, mi snimimo teren, napravimo skice i snimke objekta... Po dva člana komisije za izbor kandidata su najčešće iz redova onih kojima se pomoć pruža. Uslov je da su oni koji su konkurisali vlasnici objekta i da je kuća ozakonjena, ili je podnesen zahtev za ozakonjenje. Zainteresovani jednim delom učestvuju sami u obnovi svojih kuća, obezbeđuju majstore, ili slično... Ljudi su neinformisani, podozrivi, treba im ohrabrenje, vizija, plan i predračun, rečju pomoć svake vrste... Dobre vesti se brzo šire, sada kada su videli da se vredi pomučiti i da je projekat ostvariv, kada su videli rezultate, imaju više poverenja, više je zainteresovanih. Prve godine je bilo 50 prijavljenih, sledeće duplo više... Osokolili su se ljudi, uverili se da organizacije civilnog društva, pogotovo u saradnji sa institucijama, u mnogo čemu mogu da pomognu - tvrdi Krajnović.

A, između zajednice i institucija u Subotici postoji troje posrednika: Poverenica Komesarijata za izbeglice i migracije Renata Babić i čak dva romska koordinatora Klaudija Kurina i Stevan Nikolić, koji je i direktor Edukativnog centra.

- U Subotici po zvaničnim podacima ima 2959 Roma, a nezvanično ih je od 3500 do 4000 - onih, koji su domicilno stanovništvo, povratnici na osnovu Sporazuma o readmisiji i doseljeni sa Kosova. Kada neke od njih pitate da li će se vratiti na Kosovo, odgovaraju: "Ne! Radimo na buvljaku, deca nam idu u školu, i slobodno se krećemo." - kaže Nikolić.

Subotički Romi su pravoslavne, katoličke i muhamedanske vere. Valjano usklađivanje tih tananih, osetljivih odnosa među verama i nacijama rezultiralo je priznanjem Saveća Evrope, koji je 2011. godine Mesnu zajednicu Peščara (gde živi deo romske populacije) proglasio primerom dobre prakse. Po Nikolićevim rečima predrasude nastaju neznanjem, a uloga onog ko je na vlasti je da izgradi mehanizme da se neznanje eliminiše!

- Sistem je manje pokretljiv i nevladine organizacije su, između ostalog, tu da pomognu da se sistem pokrene i razmrda. Ja dolazim iz civilnog sektora, ali sam uvek bio uz sistem, jer se moj način rada bazira na tome da saradujem sa vlašću. Ja sam tu da podsećam vlast šta treba da rade. Da ih, na primer, uverim da neko iz romske zajednice treba da se zaposli u sistemu!

U Čantaviru, selu pored Subotice, nalazi se najugroženije romsko naselje, gde živi domicilno stanovništvo.

- Ono što mi srećemo na terenu je javnosti, a izgleda i nadležnima nedovoljno poznato, ili sasvim nepoznato, šokantno i strašno! Ima dece i koja su u Subotici rođena, a i one koja su s roditeljima došla sa Kosova a nisu nigde zavedena! Postoji dokument iz bolnice o rođenju i to je, najčešće sve, jer ih roditelji nisu prijavili kod matičara, nisu išla u školu, nisu vakcinisana, niži su ikad bila kod lekara... Otac i majka nisu venčani, često ni oni nemaju papire o tome gde su i kada rođeni... Ti ljudi bi trebali da otputuju u sela gde su rođeni, ako uošte znaju gde je to, da nađu dva svedoka i da tako počne potvrda o identitetu... To je nesigurno, neizvesno, mukotrpno, komplikovano, zahteva novac... Jednom rečju, skoro nemoguće! Praksa pokazuje da se vrlo retko desi, gotovo nikada, da to neko sam, bez stručne pomoći uspe da obavi, a nas nema dovoljno da bismo se, bez nekog utvrđenog puta, mogli baviti svakim slučajem pojedinačno. Krajnje je vreme da se tu napravi nekakav sistem i red - opominje Krajnović.

Pomoć u pribavljanju građevinskog materijala, kako bi ljudi što jednostavnije i efikasnije došli do krova nad glavom, oblast je kojom se Krajnović, kao građevinski inženjer, bavi već duže godina takođe kao saradnik EHO.

- Radio sam u Kikindi, Malom Iđošu, Zrenjaninu, Subotici. Za tri godine 103 porodice interno raseljenih ljudi je zbrinuto, poboljšani su im uslovi stanovanja -

naselje niko nije ulazio dvadesetak godina! Tamo ljudi žive od bedne socijalne pomoći! Tamo ljudi gladuju! Od njih 300 samo dve osobe rade, jedna planira da ide u Mađarsku da traži posao. Kuće su im sklone padu, mnoge su se već same urušile, kanalizacije nema, samo neka domaćinstva imaju tekuću vodu, a pojedinačni objekti nisu ozakonjeni, te je to najveća prepreka da ljudi konkurišu za bilo kakvu pomoć za poboljšanje stambenih uslova. Ohrabrujuće i vrlo važno je formiranje mobilnih pravnih timova EHO, koji odnedavno pokušavaju da pomognu u pribavljanju dokumenata za ozakonjene objekata, kako bi se ti ljudi pomerili s mesta i učestvovali u konkursima za popravku kuća. Različite su adrese koje nude mogućnost apliciranja, mnoge nevladine organizacije, kao i pokrajinske, imaju konkurse preko kojih se može pomoći. Te informacije bi trebalo objediniti, povezati se nekako. Nedavno smo konkurisali u Pokrajini da se izgradi trotoar u naselju, pa dok ne dobiju papire i ne popravimo kuće, bar da ih ne pojede blato - upozorava Nikolić.

On opisuje put kojim se ide u ambis, iz koga teško da ima povratka:

- Ako vi živite u nemaštini, gladni ste i prjave odeće, pa vas samo zbog toga upišu u specijalnu školu, u životu nemate šansu bar u naredne tri

generacije. Bez spoljne podrške nećete moći da uđete u sistem. E, tako se ljudi izopštavaju i tako nastaju zajednice romskih naselja - začarani krug siromaštva, začarani krug "krivice". U Čantaviru smo, nakon više godina uspeli da upišemo decu u vrtić, a ženama je, najzad, omogućen zdravstveni pregled. Kada sam doveo lekarku u naselje, pala je u nesvest kada je videla uslove života i stoga i ozbiljne bolesti koje more te nesrećne, zdravstveno zapuštene žene - priča Nikolić. On smatra da zajednica mora ozbiljnije i kompleksnije delovati da bi se desile ozbiljnije promene. Jer, kaže on, vi prvo morate imati krov nad glavom i put, zdravstvena zaštita vam mora biti dostupna, pa tek onda razmišljate da decu šaljete u školu... A, tek kad to sve imate onda mislite na uređenje kuće i okućnice, čistu i lepu odeću...

Subotica je usvojila lokalni akcioni plan za povratnike po Sporazumu o readmisiji. Novac koji je na raspolaganju nije zanemarljiv, ali je sigurno nedovoljan iznos za sve što je neophodno da bi ovi ljudi postali vidljivi, a njihove ljudske potrebe priznate i usvojene u meri koja bi omogućila da ih društvo nazove svojim ravnopravnim građanima, a građani jednakim sugrađanima, a ne Romima, povratnicima, raseljenima, izbeglicama...

ZRENJANIN

„Kada sam bila mlada, bila sam uverena da mogu da menjam svet. Sada ne mislim više tako. Sada znam da ne mogu da menjam svet, ali sam sigurna da mnoge stvari u svom poslu mogu da pomeram s mesta“ – devizu je i za sadašnji trenutak u ambijentu koji nas okružuje, veliku i značajnu izjavu, vrednu osobite pažnje, izrekla je direktorica Centra za socijalni rad grada Zrenjanina Olivera Lisica.

SAMO UŠUŠKANI GRABE ŽIVOT SOPSTVENIM RUKAMA

Banatski grad na Begeju je – zahvaljujući, između ostalih, i ovoj ženi svesrdno posvećenoj svom poslu i nekolicini onih na čelu gradskih institucija i ustanova – primer kako, ipak, nekako može. Direktorica je imala sluha i volje, a sve predstavnike poluga vlasti lokalne samouprave povezala je, pak, Ekumenska humanitarna organizacija, te su na konkretnom primeru pokazali ono za šta se EHO zalaže već 25 godina, a proizišlo je iz decenijskog terenskog rada i iskustva sa ljudima koji trebaju potporu i podršku da bi život mogli da zgrabe sopstvenim rukama.

- Sve službe u gradu na koje se jedna porodica, ili korisnik oslanjaju smo međusobno povezali, a to ukrštanje, razmena informacija, iskustava, upotpunjavanje onoga što svaka od tih službi pruža, kao i

podela poslova čini da briga bude efikasna, pomoć zaokružena, a korisnik, iako nikada dovoljno, ipak ušuškani sa svih strana. Jer, samo ušuškani mogu život da zgrabe sopstvenim rukama. Minimum brige i pomoći je merljiv, maksimum, pak, pristojnog, sigurnog i udobnog života može da se protegne daleko... Multisektorska saradnja je neophodna kako bi se neko pravo brzo i potpuno ostvarilo. Slušamo se međusobno i pomažemo jedni drugima. EHO je prva organizacija civilnog sektora sa kojom Centar za socijalni rad ima potpisan ugovor i saraduje na ovakav način. Mi imamo stručne radnike, a EHO ima ljude na terenu. EHO obučava naše zaposlene u pisanju projekata, planskom planiranju, savladavanju stresnih situacija, organizuje seminare za što bolje medijsko predstavljanje i rukovođenje projek-

Olivera Lisica,
Centar za socijalni rad grada Zrenjanina

Perica Etemović, saradnik EHO

tima... Uz to, tesno saradujemo sa Komesarijatom za izbeglice i migracije, policijom, tužilaštvom, matičarskom službom, službom za zapošljavanje

U Zrenjaninu od 2007. funkcionište multisektorska saradnja za sprečavanje, prevenciju i zaštitu žrtava nasilja, a 2014. je potpisan sporazum u Gradskoj upravi o multisektorskoj saradnji na lokalnom nivou, navodi Olivera Lisica. – Time je sve što se već radilo stavljeno na papir. Potpisnici su Centar, Tužilaštvo, Sud, Bolnica, MUP, škole, mediji... Ovakva saradnja je bila poznata u Srbiji kao „zrenjaninski model“ borbe protiv nasilja, Grad je spominjan kao primer dobre prakse i to je implementirano u Zakon o sprečavanju nasilja u porodici. Sve je to rezultiralo dobrom praksom u organizaciji službe – od 60 zaposlenih u Centru za socijalni rad, gde se obavlja više od 20 različitih vrsta stručnih poslova.

- Od septembra 2017. godine smo počeli da radimo nešto što se pokazalo vrlo efikasnim – zajedno sa rešenjem za novčanu socijalnu pomoć korisnik, koji je radno sposoban, dobije i poziv da dođe na razgovor kako bi zajedno sa socijalnim radnikom napravio plan zapošljavanja. Ako se izjasni da hoće da radi upućujemo ga u Nacionalnu službu za zapošljavanje, tamo ih dočekaju i obrate više pažnje na njih, te ih u najkraćem mogućem roku upute kod poslodavca. Tako im pomognemo da dođu do posla, a ujedno ih „podsetimo“ da mogu radno da se angažuju, da je moguće naći posao! Pre pet godina na evidenciji Nacionalne službe za zapošljavanje bilo je preko 10 000 ljudi, a danas ih je manje od 5 000. Na sličan način angažujemo i žrtve nasilja. Znači, kad Centar skrene pažnju na nekoga, drugačije ga gledaju i u drugim ustanovama, dakle radimo na socijalnom uključivanju u najširem smislu – doškoloavanje, prekvalifikacija... Mora postojati priprema za promene u životu, a ne pustiti te ljude, tek tako da se sami snalaze. Važno je razviti svest o nužnosti uključivanja u socijalni milje – iznosi Lisica i dodaje da ima i onih koji smatraju da im se više isplati da primaju socijalnu pomoć, umesto da se zaposle.

Na evidenciji Centra sa socijalni rad u Zrenjaninu ove godine ima 2060 korisnika novčane socijalne pomoći. Ako bi se „papiri“ dopunili imenima onih koji nisu nigde prijavljeni, ali postoje, ili drugim rečima, stvarnošću, računa se da bi ih bilo i preko

9.500. Roma, među kojima je domicilno stanovništvo, zatim interno raseljeni i povratnici po Sporazumu o readmisiji, je od tog broja, bar zvanično, blizu 300.

U Zrenjaninu ima potrebe za proširenjem i pružanjem savetodavno-terapisjkih i socijalno-edukativnih usluga. Centar za socijalni rad Zrenjanina je od 1. septembra počeo da pruža ovu vrstu usluga. Princip rada je dobrovoljni dolazak korisnika, poverljivost podataka i poštovanje etičkog kodeksa struke.

Lokalni saradnici EHO popunjavaju, istina, samo neke od tih praznina, ali podmeću rame gotovo danonoćno, tu su kad god treba, rade sve i svašta, pružaju informacije, stoje pred šalterom umesto korisnika, popunjavaju formulare, podržavaju i teše, transmisija su između korisnika i lokalnih službi... Jedan od njih je i Perica Etemović.

- Dečko došao iz Australije u Zrenjanin, ne zna kuda će i kako će, a trebaju mu dokumenta. Tražili mu 150 eura i da čeka nekoliko nedelja... Zrenjanin nije velika varoš, rekli mu na pijaci – nisi lud da plaćaš, hoće da te pokradu, nađi Pericu, on pomaže, on zna, on može... – priča Etemović i osmehuje se kad kaže da mu je taj „mali zrenjaninski Australijanac javio da se ženi i pozvao ga u svatove!“.

Lokalni saradnici su u stanju da naprave čudo, toliko vredi kad imaš na koga da se osloniš, ali ni oni ne mogu da promene mnogo, ako

Emina Bisljimi i sin Elmedin

Muhamed Demirović i ćerka Elmedina

čovjek ne skupi snage da sam sebe pokrene. Uz to, ima slučajeva kada je obruč administrativnih i životnih prepreka toliko čvrst da se čini da ga je nemoguće bar istegnuti, tek malo olabaviti, a kamoli probiti.

Otac Muhamed Demirović (27), mati Emina (25), i ćerka Elmedina (3), (sin Elmedin se rodio u Zrenjaninu pre 8 meseci), morali su da se vrate iz Nemačke iz grada Karlsruhe 2016. godine. Na žalost, ne mogu ničim da dokažu da su tamo bili, nemaju nikakve papire! Nisu u Nemačkoj, kako kažu, ništa stekli. Kad su se vratili kući, u Zrenjanin, nekako su našli stanište, uselili se bespravno u kuću, za koju kažu da je opštinsko vlasništvo, bez struje.

- Volela bih da je ovo naše, pa da nešto napravimo od ove kuće. Ovako svaki dan štrepm da će nas neko isterati. Ovakav život ne pušta san na oči! Završila sam šest razreda osnovne škole, a računaju mi kao da sam završila samo tri – tako se računa specijalna škola za decu sa smetnjama u razvoju. A, tamo sam morala da se upišem, jer su mami rekli da u „normalnoj“ školi nema mesta za mene! Kad si malo prljav i ne izgledaš dobro, niko neće s tobom da priča i bacaju te gde hoće... - jada se Emina. Ona tvrdi da je posao nemoguće naći ako nemaš školu.

- Da muž ide da završi neku školu, neki zanat, onda ne bi mogao da ide na ulicu da radi, da sakuplja plastične flaše! Kako ću ja da hranim decu ako on ne radi! Jedan kilogram flaša se plaća 30 dinara, on sve pare donese kući, ja od njega živim!

Prethodni redovi ilustruju tvrdnju da je nekad obruč životnih okolnosti i situacija stegnut toliko da ne daje ni mrvicu vazduha: Ova porodica nije evidentirana u Komesarijatu za izbeglice, ako nisu prijavljeni i neko nije zaposlen ne mogu da konkurišu za rešavanje stambenog pitanja, potvrdu da su povratnici po Sporazumu o readmisiji nemaju, ako EHO pokuša s Gradom da sklopi nekakav sporazum o plaćanju struje, mogu da ih iseke kao bespravno useljene, a to bi i značilo da se gleda kroz prste bespravnom useljenju. Socijalna pomoć od 18.000 ne obezbeđuje egzistenciju...

Vazduha, dakle, nema napretek. Tako je, bar, za sada. Samo da prođe zima... Na potezu su Ekumenska humanitarna služba, srodne organizacije civilnog društva, lokalni saradnik Perica Etemović, centar za socijalni rad, Komesarijat... Da je ova priča usamljen, ili bar redak slučaj, možda bi napori svih ovih činilaca - kojih će, znajući Zrenjanin i njegove snage, nesumnjivo biti - brzo urodili plodom... Ovakvo, valja sačekati i doći na red...

KIKINDA

- Eto, vidite, EHO reaguje tako što pruža pomoć trenutno, konkretno, neposredno, stručno, bez zadržke, bez formalnosti... – ovako je saradnik

EHO i prvi čovek Udruženja građana “Roma rota” i Romskog centra u Kikindi Miroslav Meržan komentarisao dijalog između predstavnice EHO, pravnice Nataše Pušić Živanov i Ljiljane Vlajko, koja je došla po savet i pomoć u Centar, gde su se ove dve žene slučajno srele.

LOKALNA SAMOUPRAVA S POVEZOM NA OČIMA

Konkretan savet ticao se Ljiljaninog maloletnog sina u popravnom domu, predloga razrešenja nesporazuma sa socijalnom radnicom, mogućnosti otkazivanja advokata, upućivanja na romsku edukativnu fondaciju, mogućnosti upisa Ljiljanine ćerke u srednju školu ...

- Vlajkovi su čestita, vredna i porodica koja saraduje u svakom smislu, ali se sureću s nedaćama, koje ne mogu sami da reše. Odgovore bi mogao da romski koordinator, ali njega u kikindskoj opštini nema! Lokalna samouprava nema sluha, ili ne smatra da treba da se bavi pitanjima socijalno ugroženih, domicilnog romskog stanovništva, interno raseljenih, i ljudi koji su se vratili u Kikindu po Sporazumu o readmisiji – kaže Meržan.

Sa suprugom Slađanom, Miroslav se već 17 godina bori za svoje sugrađane, od pre šest godina i kao saradnik EHO, pomaže i pokušava da nadomesti osetnu prazninu, koja zjapi zbog indolentnosti lokalne samouprave da se bavi i sudbinama

socijalno ugroženih, starih i marginalizovanih Kikindana. Pod njihovim okriljem je oko 600 građana, među kojima je oko 200 Roma. Miroslav je svojevre- menno bio jedini školovani Rom u javnoj službi, nekadašnji romski koordinator, čije radno mesto je ukinuto, a nakon premeštaja u opštinsku upravu na drugo radno mesto, ubrzo je i otpušten.

- Sijaset je briga i nevolja – naselja su u strašnom stanju – komunalno neopremljena, kuće nisu za život dostojan čoveka, niti su ozakonjene – kaže Meržan. Žene su diskriminisane višestruko, muče ih i ograničavaju okoštala pravila tradicije, neprosvećenost, zdravstvena zapuštenost, rani brakovi... U lokalnoj samoupravi ne reaguju, nit se na šta osvrću, nit šta vide, kao da imaju pove- z preko očiju ... Tanja je naša lokalna samouprava – tvrdi Meržan misleći na poverenicu za izbeglice Tatjanu Barbulov.

- Jedanaest godina sam poverenik i moram da kažem da nisam zadovoljna – lokalna samouprava u saradnji sa Komesarijatom bi mnogo što

Miroslav Meržan - saradnik EHO, Nataše Pušić Živanov, Ružica Barbul, Tatjana Barbulov - poverenica za izbeglice, Slađana Meržan sa decom

šta mogla da uradi, samo da ima volje, raspoloživog kadra i naravno opredeljeni novac – tvrdi Tatjana. – U budžetu, koliko je meni poznato, ne postoji planirani novac za socijalno ugrožene Rome. Pozicija koja podržava moje programe odnosi se pored izbeglih, IRL i na one deportovane po Sporazumu o readmisiji, al to nije dovoljno! Stručno i ciljano niko se ovim ljudima ne bavi. Moj posao je praćenje i uz odobrenje lokalne samouprave, apliciranje na programe koje sprovodi Komesarijat, kao što je, na primer, briga o ljudima vraćenim po Sporazumu o readmisiji. Radimo na njihovoj integraciji, poboljšanju uslova stanovanja, ekonomskom osnaživanju, prekvalifikaciji... Ima onih koji su i po desetak godina bili u inostranstvu jer ovde nisu ništa imali, a vratili su se opet na ništa, ne znaju odakle da krenu! Prema informacijama Komesarijata od 2015. do 2017. Oko 160 ljudi se vratilo u Kikindu, iako to nije sasvim pouzdan podatak. Pre četiri godine smo od 70 zbrinuli 8 porodica, koliko ih se uklopilo u uslove za obnovu kuća. To je uspešna formula – dobili su za po 550.000 dinara građevinski materijal. Domicilno stanovništvo pita zašto se pomaže samo izbeglima, a ne i

njima, što dovodi do vrlo neprijatnih situacija. Tokom ove godine Komesarijat je objavio dva puta javne pozive, ali se lokalna samouprava nije uključila i to nismo uspeli da odradimo. U okviru lokalnog akcionog plana od 2016 do 2020. čekamo u trouglu – Komesarijat, Pokrajina i organizacije civilnog sektora – ko prvi objavi poziv: Imamo 10 zahteva za otkup kuća, 10 za pomoć u građevinskom materijalu, 20 ljudi bi da se školuje ili prekvalifikuje. Po meni je neshvatljivo je da opština ne učestvuje, ne moraju programi da prođu, ima i drugih fondova kao i projektni timovi u upravi koji bi mogli mnogo više po ovom pitanju da urade. Ovde se radi o ljudima koji žive u potpuno nehumanim uslovima! Ostavimo sa strane priču o njihovoj tradiciji, stilu, nezainteresovanosti... mi smo tu da većinu tih stvari menjamo i svesna sam da je za to potrebno i vreme i ljudstvo i novac – iznosi Tatjana. Njena zapažanja, molbe, upozorenja i predlozi ne nailaze čak ni na odškrinuta, a kamoli otvorena vrata.

- U Kikindi je reč o nepoštovanju propisa i sistema – evidentno je nepostojanje romskog koordinatora, ili bar ja ne znam ko je to u

kikindskoj opštini. Sve su službe zatvorene i nedostupne, a logično je da romski koordinator tesno saraduje sa Centrom za socijalni rad i ostalim službama i ustanovama - stručni radnik u Centru radi više poslova i socijalne slučajeve i razvode i sttarateljstva... malo plaćeni, nemotivisani sa ograničenim ovlašćenjima te je jasno zašto nisu pokretači većih aktivnosti -. kaže Tatjana i dodaje:

-Jako je sve razučeno i neorganizovano, svako vuče na svoju stranu i ograđuje se od odgovornosti. A, jedini način delanja koji bi imao ođeka je umrežavanje organizacija civilnog sektora, poverenika i opštinskih službi i ustanova! Svi moraju biti na jednom zadatku! Umesto toga mi imamo nestručne ljude, nekvalifikovane, nemotivisane, koji rade samo što baš moraju i eventualno se bave onim što je trenutno aktuelno, a ne vide dalje od svog radnog stola... Imamo deportovane po Sporazumu o readmisiji, IRL, očajno siromašne domicilne, talas migranata izazvanog ratovima, a u najavi i talas iz Afrike zbog klimatskih promena! Nigde ne vidim da se razmišlja i priprema bar kroz neke planove! Ovo se odnosi na lokal, znate i sami da na republičkom nivou postoji sijaset i strategija i akcionih planova na ovu temu

ali sem Komesarijata koji preko nas uspešno deluje na lokalnu ne vidim ništa drugo...ili ja nisam upoznata- upozorava Tatjana.

Ona dodaje da i kad postoji neko ko ume i hoće da radi, onda nema ni odobrenja, ni naloga, ni volje za saradnjom.

- Razlozi za ovakvo stanje su strah, indolentnost, korumpiranost, neznanje, nestručnost, neobrazovanost.... tvrdi ova hrabra, vredna i posvećena žena i dodaje: -Nisam ja zadovoljna ni svojim učinkom, jer nemam mogućnosti da sve ovo što se u Kikindi događa, ili ne događa, prenesem onima koji odlučuju!

Kikinda je, na žalost, očigledan primer nedopustive situacije s nesagledivim posledicama, kada sudbina i životi na hiljade ljudi zavise samo od dobre volje, gotovo samoinicijativno angažovanih, pojedinaca koji još imaju savesti i znanja za obavljanje sopstvenog posla. Hoće li neko na vreme ove činjenice čuti, shvatiti i usvojiti? Nevolja je u tome što u našem društvu i to ne zavisi samo od neustrojenog sistema rada, već neretko od bahatih pojedinaca na mestima odlučivanja!

RUŽICA BARBUL

Kikindanka Ružica Barbul živi na obodu Kikinde, u naselju Stara klanica. Jedna je od onih žena, boraca, kojoj se sve mi, „ostale“, divimo i pred kojom nas preplavi velika žal i neka neobjašnjiva nelagoda. Od nemoći, valjda, da joj pomognemo da zakorači u svet u kome žive civilizovani ljudi i gde njena deca mogu da rastu.

Kako to Ružica, koja živi u blatu i prašini, bez struje i vode, u vlazi i memli, u kući koja nije ni kuća, pod krovom koga ni nema, odgaja Vesnu (8), Zlatu (6) i Sabrinu (6)? Kako to mama Ružica uspeva da kose njenih devojčica blistaju i uvek miriše na čisto?

Kako to da od rođenja bolesnog sina Borisa (2), koga premeštaju iz bolnice u bolnicu, obilazi gotovo svakodnevno, uprkos tome što od socijalne pomoći, neretko zakidajući i od hrane, kupi autobusku kartu, daleko je Novi Sad, put košta.

Od kakvog li je materijala ta njena ženska lokomotiva koja vuče celu porodicu i ne da im da posustanu? Kako je uspela da pregrmi što je ginekolog nije čestito ni pogledao, rekao joj da ide kući, ima neku upalu, nije to ništa... Test, koji je sama kupila, pokazao je da je trudna. Sad čeka peto dete.

Ko je njenu decu naučio da se lepo jave, ne prekidaju starije kad govore, a odgovaraju razrogačenih, užagreljih očiju pokazujući radost:

- Jednom ždrebetu sam ja dala ime, zove se Zlata, kao ja. Ovaj veliki konj je Maja, a ono Zvezdana. Hoćeš da vidiš i male prasiće – pita devojčica Zlata, a sestra Vesna dodaje: - Naš tata sa konjima ide na kante, sakuplja sekundarne sirovine.

- Vredan je moj Boris, zaradi i donese kući... Samo da mi sin bude dobro, jako je bolestan, lekari kažu da se neće oporaviti... Je l možete nešto da učinite, sve ostalo će biti... Ja ću... U san mi dolazi glas da će njemu biti bolje...

Mali Boris ima cerebralnu paralizu, mentalno je nerazvijen, lečili su ga u bolnicama u Kikindi i u Novom Sadu. Sad ga šalju kući, gde nema elementarnih uslova za njegovu negu... Kada je Ružica to rekla lekarki, ova joj je zapretila da će je prijaviti centru za socijalni rad i oduzeće joj dete!

Ružica je 2014. otišla u Nemačku da zaradi i da, kako kaže, izvuče svoju decu. Nije uspelo. Vratili su se, uselili u opštinsku ruševinu... Od novca koji je dobila za tuđu neku uspela je, godinama štedeći, da postavi laminat u dve prostorije. U ostalim delovima kuće gotovo i da nema krova, sve prokišnjava, ima buba i miševa... U retkim danima, sad kad je zima stegla, deca su u toplom, loži se šporet, koji se dimi i guši. Drva retko ima dovoljno, ne sme se, kaže, donositi iz šume, zabranjeno je.

Ekumenska humanitarna organizacija živi sa Ružicom i njenom mukom godinu, koliko pokušavaju da im obezbede krov nad glavom.

- Muž i ja živimo devet godina zajedno i slažemo se, smeška se Ružica. - Kad bismo imali našu kućicu, malu, stisnuli bi se mi, samo da ne prokišnjava, ne fijuče vetar, da bube ne mile po mojoj deci... i baštu bi obrađivali samo da imamo parče zemlje, životinje gajili... Mali Boris da bude u toplom, da se deca kupaju svaki dan...To želim. Ništa više.

ŽITIŠTE

- Prvi naš zadatak, kada je reč o povratnicima po Sporazumu o readmisiji je da im objasnimo da je jako važno da nam se jave i registruju. Jer ako nisu vidljivi, ni ne postoje! – uverena je dugogodišnja saradnica EHO u Žitištu, osnivačica Udruženja Roma Slavica Mrđa.

NEMAŠTINA TERA U BELI SVET

pristojno su tamo živeli. Kad je Nemačka počela da ih šalje kući, rekavši da je „Srbija sigurna država“, počeli su da dolaze u Komesarijat tvrdeći da su prognani! Kod nekih je jedini dokaz za to pečat u pasošu, nemaju nikakva druga dokumenta – tvrdi poverenik Komesarijata za izbeglice Nikola Štula. – U saradnji sa Udruženjem Roma iz Žitišta povratnike smo pokušali da ubacimo u sistem i obezbedimo im bilo kakvu pomoć. Socijalnu pomoć, hranu, i garderobu za pet godina smo uspeali da pribavimo za 15 porodica povratnika. Teško je bilo šta sistemski organizovati, nerado se prijavljuju, ne žele da se evidentiraju kao povratnici, plaše se da će im to zatvoriti vrata da se opet, jednom vrata u inostranstvo – smatra Štula. – Porodicama su potrebne sve vrste pomoći, oslanjamo se na saradnju sa EHO, Udruženjem Roma i predstavnicima opštine. Imali smo nedavno radni sastanak, uspostavili smo saradnju, snimili situaciju. U pripremi je lokalni akcioni plan za sledeće četiri godine. Ima potrebe za ozakonjenjem kuća za tridesetak porodica. Pravna pomoć je neophodna, neki poseduju ugovore od pre desetak godina, to sad sve zahteva reviziju, notara, katastar... Mislim da zajedničko delovanje daje veću nadu i mogućnost za aktivnije delovanje – smatra Štula.

- Moji Romi odlaze zbog nemaštine. Nemaština tera u beli svet! Vrlo često odu bez dokumenata, ilegalno, što za sobom povlači potucanje, sakrivanje, stres, policiju... Znam za jednu porodicu koja je sa malom decom pobjegla iz Žitišta, na kraju su razdvojili porodicu - muškarce od žena, decu od roditelja... strašno! Ima zaista tragičnih sudbina: U porodici domaćina D. R. ima tri devojčice. Jednu su, kada su krenuli u Francusku, izvukli iz drugog razreda srednje Ekonomske škole, a bila je dobar i primeran đak. Roditelji su dali svoju kuću u zalog

Žitište je vrlo nerazvijena i siromašna opština. Za socijalno ugrožene – a, u tu grupu spada 90 odsto od oko 600 porodica Roma u našoj opštini, među kojima su IRL, povratnici po Sporazumu o readmisiji i domicilno stanovništvo – život ovde je još teži. Poljoprivredni smo kraj, ali kako je skoro sve mehanizovano, teško se dolazi i do posla na njivi. Ni sekundarnih sirovina ovde nema toliko da bi od njihovog prikupljanja moglo da se živi. Evidencije o ljudima i njihovim potrebama uglavnom nema, a i da ima papiri kazuju jedno, dok su priče sa terena, zapravo, jedina stvarnost. Znači, čim ljudi žive bez struje i vode, normalnog života nema! To povlači za sobom i sve drugo, pogotovo u porodicama sa decom.

Slavica iznosi da se računa da je u svakoj od tih 600 porodica, bar po jedan član, bar jednom bio u inostranstvu da pokuša da promeni život, jer ovde nije video, a realno nije ni imao šansu.

- Mnogi od onih, koji su u evropske zemlje otišli sa jednom bošćom na štapu, tražili su politički azil i

Slavica Mrđa, saradnica EHO

Nikola Štula, poverenik Komesarijata za izbeglice

za 2.000 eura, da bi s tim novcem otišli u inostranstvo da rade. Nisu uspeali da zarade i nisu poslali novac, kuća im je uzeta i sada nemaju gde da se vrate! A, svakog dana čekaju deportaciju! Ta ista familija je pre Francuske okušala sreću u Nemačkoj, dete taman završilo osnovnu, sa odličnim uspehom, a oni je ispitali i povelu u azil. Lepa je Sanela, pametna, zna jezike... Postale smo prijateljice na Fejsu, puno sam energije utrošila da joj objasnim da se ne uda, da ne napušta školu... Mama je veliki borac, ona ide uvek ispred svih članova svoje porodice i vodi ih kroz život. Kada bi uspeali da ostanu u inostranstvu, ta žena bi ih sve izvukla, to bi za njih bio jedini spas. Sad se kriju i strahuju. Jer, ako budu morali da se vrate, oni su na ulici, beskućnici! Nisu imali hleba da jedu. Sto puta su padali i uspevali da se pridignu, takva je ta žena! Ona i muž su pokušali da preokrenu život sebi i deci, ali kad su ispitali decu iz škole, odrezali su im krila! Kako će sad bez kuće, bez posla, bez škole... – pita Slavica, koja već 20 godina vodi brigu o svojim sunarodnicima, gotovo volonterski, bez novčane pomoći, fonda, zaleđine... Saradnja sa EHO je njoj i njenim štičenicima jedina mrvica nade, kao i oslanjanje na Komesarijat za izbeglice. U opštini neće ni da čuju, unesrećeni ljudi za njih ne postoje!

- Bila sam nedavno kod predsednika opštine da molim za Petru Zelucu, muž joj je invalid, imaju sedmoro dece! Kuća u kojoj žive nije ozakonjena, izgrađena je ilegalno na opštinskom zemljištu. Struje nema, opština nije platila, a neće ni da omoguće porodici Zelucu da je plate sami! Zašto opština ne plati struju, pa da ljudi mogu redovno da namiruju svoju potrošnju, da ne žive u tami? Zašto to ne reše kad imaju mogućnosti i ingerencije! To je neshvatljivo! Pravdaju se i sakrivaju iza potpuno besmislene logike – ako napravimo presedan i pomognemo jednim, odmah će i drugi bespravno useljati tražiti pomoć! Nonsens! Pa, zašto se ne pomogne makar jednom čoveku, jednoj porodici, neće bar biti, kao socijalni slučajevi, na vratu

Brane Radu

da mogu da transportujem hranu za stoku, pa su mi, zbog toga što imam registrovanu imovinu, ukinuli socijalnu pomoć... A, dete ide u školu, treba joj užina, knjige, odeća, obuća... I tako u krug... Kažu, nemoj ići u inostranstvo, nemoj bežati, pokušaj kod svoje kuće, radi... A, eto na šta to izade... Da sam IRL, ili da sam kao mnogi otišao u Nemačku, da su me deportovali, da sam se registrovao kao povratnik po Sporazumu mogao bih da konkurisem za pomoć... Ovako, kao da sam kažnjen što sam ostao u ovoj zemlji i što se borim, znam i hoću. Gledam u EHO i Slavicu kao u Boga. Oni su mi jedina nada da će - iako ne spadam u kategoriju ljudi kojima je kroz trenutno aktuelne programe i projekte NVO, pomoć dostupna - preko srodnih organizacija civilnog sektora, ipak uspeti da mi pomognu - nada se Brane.

opštini. Pa tako redom, srediti papire, ozakoniti, dogovoriti se s ljudima kako se i kad može! Moramo se pomerati s mesta, mic, po mic, kad već drugačije ne može - uverena je Slavica.

Priča koja sledi je primer da se bez pomoći i vetra u leđa, koji u ovoj zemlji najjače duva iz pravca NVO, ne može pomeriti s mesta. U odnosu na druge ljude, kojima je potrebna pomoć, čovek o kome je reč u narednim redovima, ima mnogo, a opet, na ivici je da padne u ambis iz koga se vešto i pametno, uz mnogo znoja, već jednom izvukao. Brane Radu iz Ravnog Topolovca kod Žitišta radio je kao konobar u novosadskom hotelu „Vojvodina“, ostao bez posla, na Birou je. Igrom sudbine ostao je i bez supruge. Sad živi sam sa četrnaestogodišnjom ćerkom. Osnovao je poljoprivredno gazdinstvo, gaji stoku. S ponosom nam pokazuje štalu - telad, ovce svinje je zapatio. Na žalost živi kao podstanar u bratovljevoj kući, iz koje će sledeće godine morati da se iseli. Ima on svoje parče zemlje, ali na njoj ruševnu kuću bez struje, u kojoj nema ni elementarnih uslova za život ni za njih, niti za gajenje stoke. Sad je u stupici i strahu, gde će, kako će, neće valjda morati sve ispočetka... Taman je nešto stekao, prvo ovce, pa prodavao ovčiju vunu, pa kupio drugu stoku... Pa stekao gazdinstvo, mnogo čega se odričući. Slavica Mrđa ga je uputila na EHO, pa je uz njihovu pomoć pribavio mešaonu za stočnu hranu...

- Vredan sam, mlad sam, hoću da radim, imam ideje, neki kapital, biznis plan... čini se kao da je sve na mestu, a usled spleta okolnosti, nad glavom mi visi briga da ćemo ćerka i ja, kada budemo morali da se iselimo iz bratovljeve kuće, ostati na ulici, kao i stoka koju smo teškom mukom stekli i tako obezbedili egzistenciju - kaže Brane. -Administrativne prepreke, neelastičnost službi od kojih zavisimo nas guše... imam monofaznu struju, a za mešaonu koju sam dobio od EHO mi je potrebna trofazna, sad moram da prodam bika da bih platio priključak... Kupio sam polovan auto

NAJSLABIJI ČLAN MERILO SNAGE DRUŠTVA

- Od 2006. godine smo evidentirali 15.000 ljudi, povratnika po Sporazumu o readmisiji. To su oni koji su u zemlju ušli preko aerodroma Nikola Tesla u Beogradu. Prihvatamo deportovana lica koja su prethodno najavljena i prižamo im prve, najnužnije informacije, upućujemo ih na naše saradnike, poverenice u gradovima i opštinama. Mi imamo bazu podataka o tim povratnicima, ali nam nedostaju povratne informacije o inkluziji tih ljudi u Srbiji. Naše programe mogu da koriste oni koji su tražili azil u evropskim zemljama, a nisu deportovani kući, nego su se dobrovoljno prijavili za povratak. Sistem rada s tim ljudima postoji, ali nedostaje novac. U Komesarijatu ima 66 zaposlenih. Mi nemamo ni novca, ni kapaciteta da se brinemo o svim pojedinačnim slučajevima, vodimo ljude za ruku. Za ekonomsko osnaživanje i poboljšanje stambenih uslova godišnje se, od 2014, izdvaja 20 miliona dinara. Povratnici su državljani Srbije, pa im je dostupno i ostalo što i svim drugim građanima - pomoć pri otkupu seoskih domaćinstava, građevinski materijal za popravku kuća, kupovinu montažnih kuća... - kaže Dejan Milisavljević iz Komesarijata za izbeglice i migracije, savetnik u Odelenju za prihvati i zbrinjavanje i prava povratnika po Sporazumu o readmisiji.

Milisavljević napominje da Komesarijat ima dobru saradnju sa nevladinim organizacijama, koje se bave povratnicima. Ukupno im je namenjeno 10 miliona dinara godišnje.

-Jačina društva se meri po tome koliko je jak njegov najslabiji član. Naša vojska na terenu su poverenici, oni brinu o izbeglicama, raseljenima, povratnicima. U manjim opštinama je ta briga efikasnija, u većim gradovima je teže raditi. Nema dovoljno novca za sve što bismo hteli, mogli i morali da uradimo! Da li poverenik treba da sedne u auto koji nema, da sipa gorivo koje nema ... Potreban nam je veći broj zaposlenih i mnogo više novca. Lokalne samouprave su preopterećene, tu dolazi do uskog grla.

Milisavljević napominje da ima mnogo nerešenih pitanja, kao što su - da li centralizovati, ili decentralizovati aktivnosti, kako uspostaviti sistem pomoći kada mnogi od povratnika po Sporazumu o readmisiji ne žele da budu u sistemu... kako rešiti njihov ekonomski opstanak...

Naslov: **Izveštaj o sprovođenju lokalnih politika koje se odnose na položaj povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji u Vojvodini 2018.godine**

Autori: **Branislava Opranović i Danilo Ćurčić**

Izdavač: **Ekumenska humanitarna organizacija (EHO)**

Direktor: **Tilda Gyenge Szlifka**

Glavni i odgovorni urednik: **Robert Bu**

Urednice: **Marija Ristić Milovanović i Nataša Pušić Živanov**

Lektura i korektura: **Petar Petrović**

Dizajn: **Ivana Đukić**

Fotografije: **Danijel Vrška, Ivan Berguš i Zoom Photo Subotica**

Novi Sad, novembar 2018. godine

Ekumenska humanitarna organizacija

Ćirila i Metodija 21, 21000 Novi Sad

AP Vojvodina, Srbija

Tel/Faks, Phone/fax, Telefon / Fax:

+381 (0)21 466 588 /469 683 / 6504 296 / 6397 626

Email: office@ehons.org, www.ehons.org

Copyright © 2018

Ekumenska humanitarna organizacija

CIP - Каталогизacija у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

316.66(=214.58)(497.11)

342.726-054.75(=214.58)(497.11)

ОПРАНОВИЋ, БРАНИСЛАВА

Izveštaj o sprovođenju lokalnih politika koje se odnose na položaj povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji u Vojvodini 2018. godine / [autori Branislava Opranović, Danilo Ćurčić ; fotografije Danijel Vrška, Ivan Berguš]. - Novi Sad : Ekumenska humanitarna organizacija (EHO), 2018 (Novi Sad : Tampograf). - 48 str. : fotogr. ; 30 cm

Tiraž 500. - Str. 4: Uvod / Robert Bu. - Napomene i bibliografske reference uz tekst.

ISBN 978-86-85043-63-5

1. Ћурчић, Данило [аутор]

а) Роми - Повратници из Немачке - Друштвени положај - Србија

COBISS.SR-ID 326900487

Ekumenska
Humanitarna
Organizacija

www.ehons.org